

SILVA IAPONICARUM 日林

FASC. X · 第十号

WINTER · 冬

2006

Adam Mickiewicz University
Institute of Oriental Studies, Department of Japanese Studies

Warsaw University
Oriental Institute, Department of Japanese and Korean Studies

Posnaniae, Varsoviae, Kuki-shi MMVI

ISSN 1734-4328

FINANCIALLY SUPPORTED BY THE ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY INSTITUTE OF ORIENTAL STUDIES

Drodzy Czytelnicy.

To jubileuszowy, dziesiąty zeszyt *Silva Iaponicarum* 日林. Zawiera on tekst z dziedziny politologii oraz tłumaczenie na język polski kolejnej części tekstu autorstwa Nambō Sōkei, który prezentowaliśmy już na naszych łamach.

W pierwszym zeszycie, przed dwoma laty, planowaliśmy prezentację szerokiego wyboru tekstów japonologicznych. Cieszymy się, że obietnicy tej udaje się co kwartał dotrzymywać. W tym zeszycie przedstawiamy spis treści wszystkich tekstów, które ukazały się dotychczas w periodyku. Spis ten można znaleźć także w naszym serwisie internetowym, co umożliwi wszystkim odwiedzającym wygodniejszy dostęp do naszych materiałów archiwalnych. *Silva* niezmiennie otwarta jest na nowe teksty z dziedziny japonologii.

Do szybkiego zobaczenia w kolejnym roku z *Silvą*.

Kolegium redakcyjne

E-mail: silvajp@amu.edu.pl

Poznań-Warszawa-Kuki-shi, grudzień 2006

Dear Readers,

This the jubilee tenth issue of *Silva Iaponicarum* 日林. It contains text on political science and the next part of Polish translation of the Nambō Sōkei text that has already been presented on our pages.

Two years ago in our first fascicle we planned to present a wide spectrum of texts on Japanese studies. We are happy to have been able to keep this promise every three months. In this fascicle we present the table of contents containing all texts that have appeared so far in our periodical. The table of contents can also be found also in our Web site which will make it more convenient for all visitors of our site to access our archival materials. *Silva* is continuously open for new texts on Japanese studies.

See you soon in the new year with *Silva*.

The editorial board

E-mail: silvajp@amu.edu.pl

Poznań-Warsaw-Kuki-shi, December 2006

読者のみなさまへ

Silva Iaponicarum 日林 第十号の冬号をお届けさせていただきます。政治学のテキストのほか、既に当季刊誌にその一部が掲載された南坊宗啓の著作のポーランド語訳が含まれています。

二年前に創刊号を出版した際、日本学について書かれた広範囲の文章を紹介を計画しました。このお約束を三ヶ月ごとに実施しつづけることができ、嬉しく思っています。第十号には従来 *Silva* に載せた全テキストの目次を記載しました。この目次は *Silva* のインターネットサイトにも掲さられていますが、これによってバックナンバーの内容へのアクセスがより容易になることでしょう。また、*Silva* は引き続き日本学についての文章を受取っています。

それでは、また来年 *Silva* にてお会いできますように。

編集委員会

E-mail: silvajp@amu.edu.pl

2006年12月 ポズナニ・ワルシャワ・久喜市

***Silva Iaponicarum* 日林**

Kwartalnik japonsyczny / Quarterly on Japanology / 日本学季刊誌

ISSN 1734-4328

Kolegium redakcyjne / Editorial board / 編集委員会

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza,
Instytut Orientalistyczny, Zakład Japonistyki

Adam Mickiewicz University,
Institute of Oriental Studies, Department of Japanese Studies

アダム・ミツキエヴィッチ大学、東洋学研究所、日本学専攻

Beata Bochorodycz (ベアタ・ボホロディチ)
Arkadiusz Jabłoński (アルカディウシュ・ヤブオニスキ)
Maciej Kanert (マチェイ・カネルト)
Kōichi Kuyama (久山宏一)

Uniwersytet Warszawski
Instytut Orientalistyczny, Zakład Japonistyki i Koreanistyki

Warsaw University
Oriental Institute, Department of Japanese and Korean Studies

ワルシャワ大学、東洋学研究所、日本・韓国学科

Iwona Kordzińska-Nawrocka (イヴォナ・コルジンスカ・ナブロツカ)
Anna Zalewska (アンナ・ザレフスカ)

Rada naukowa / Research council / 研究顧問会

Prof. Romuald Huszcza, Warsaw University, Jagiellonian University,
Prof. Agnieszka Kozyra, Warsaw University,
Prof. Alfred F. Majewicz, Adam Mickiewicz University,
Prof. Mikołaj Melanowicz, Warsaw University, Jagiellonian University,
Prof. Ewa Pałasz-Rutkowska, Warsaw University.

Silva Iaponicarum
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Instytut Orientalistyczny
ul. Międzychodzka 5
60-371 Poznań, Poland

E-mail: silvajp@amu.edu.pl

www.silvajp.amu.edu.pl

SILVA IAPONICARUM IS PUBLISHED WITH THE FINANCIAL SUPPORT OF
THE ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY INSTITUTE OF ORIENTAL STUDIES

SPIS TREŚCI / CONTENTS / 目次

Yūji Kanamaru Local Network Parties in Japan: Difficulties for New Politics Parties to Succeed in the National Politics	11
Nambō Sōkei <i>Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron</i> Rozdział II, CZĘŚĆ 1. tłumaczenie/translation/翻訳 Anna Zalewska	33
<i>Silva Iaponicarum</i> 日林 FASC. 1-10/第一号~第十号 Spis treści / Table of contents / 目次	69
STRESZCZENIA / SUMMARIES / 要約	72
AUTORZY / CONTRIBUTORS / 投稿者	76
PRACE NADSYŁANE / FOR CONTRIBUTORS / 投稿	78

Yūji Kanamaru

Local Network Parties in Japan: Difficulties for New Politics Parties to Succeed in the National Politics

1. Introduction

The purpose of this essay is to introduce the Local Network Parties (LNPs) as the most successful New Politics parties in Japan¹. New Politics is defined as the new style of political behavior, issues, movements, parties that emerged in advanced industrial societies after the 1970s (Müller-Rommel and Poguntke eds., 1995)². The most outstanding examples are the Green parties in Western European countries. The distinctive features of New Politics parties are the issues or policies they mainly present and party organization or its management. The issues and policies they present are unique and new comparing with the ones of conventional parties. They include ecology issues, women's or minorities' rights, opposition to nuclear weapon or nuclear power plant, and so on (Mayer and Ely eds. 1998; Müller-Rommel, 1989; Jahn, 1993).

Although political parties tend to be hierarchical or Oligarchical conventionally even if they insisted themselves to be “democratic” (Michels, 1962), the New Politics parties have resisted to be so. They tried to build network figure organization other than hierarchical or oligarchical organization (Kitschelt, 1990; 1988). Analyzing the organizations of European Green parties, Thomas Koole suggested that the formation of Green parties is the challenge to Michels's “iron law of oligarchy” (Koole, 1989). Not only the organizational structure but also its management is unique. Their style of management is based on the idea of direct democracy and bottom-up decision-making. They emphasize direct participation and equal opportunities for their members including the rank-and file members (Demirovic, 1998). These ideas on political participation

---

¹ A paper on the Local Network Parties in Japan has never written in English so far, although several papers in Japanese can be found. They includes researches in the context of New Politics (Hatayama, 2000; 2005), one as an analysis of free-riding problem in a movement-based organization (Onizuka, 2000) and one in an sociological approach (Kado, 2004).

² The emergence of New Politics in postindustrial societies was explained in the theory of “silent revolution” by Ronald Inglehart. He argued that the changing value to the “postmaterialism” in the affluent society leads people's preferences to support the new issues or styles of politics like environmental conservation, minority rights, equal participation and so on (Inglehart, 1987; 1977; 1971).

reflect on the systems of office-holders' rotation, bottom-up decision making process and so forth.

In the following sections, at first, I will describe the profiles of the Japanese version of New Politics parties, the Local Network Parties. At the next section, I will argue on the reasons of difficulty to which the LNPs are facing when they get into the national level politics. Although they have been successful in the local level politics, they are far from winning a seat at the national level in reality. I will show several reasons of their difficulty to advance into national politics.

2. Local Network Parties: New Politics Parties in Japan

Local network parties (LNPs) are the most successful among the New Politics parties in Japan at both the prefectural and municipal levels. There are four prefectural-level organizations that deal with prefectural government policy and management of prefectural assembly members. Three out of four prefectural-level organizations have prefectural assembly representatives (Tokyo, Kanagawa, and Chiba). At the municipal level, there are more than a hundred organizations (see, Appendix C). Most of them are concentrated in the Tokyo metropolitan area (Tokyo, Kanagawa, Chiba, Saitama, Tsukuba, and Mito). Others are based in the largest cities in their respective regions (Fukuoka, Hokkaido and Shinshu) (Appendix D). All of these parties are independent and autonomous, and they do not have vertical but horizontal relationships with each other. Their relations can be demonstrated as Appendix B. They are quite similar in their organization, management, and the issues with which they are concerned. In other words, they are organizationally "isomorphous".

This research focuses mainly on two Local Network parties near the Tokyo metropolitan area. One is the Tokyo Citizens' Network in the Tokyo Metropolitan District and the other is the Citizen Network Chiba in Chiba Prefecture, which is located next to Tokyo (The geographical image of these Prefectural level LNPs can be seen on Appendix D. Both of these LNPs originated within the co-op society whose members are mainly housewives. The co-op was founded as a housewives' collective group that sought to purchase reasonably priced and safe products for household use. The history, issues, ideas, and organizations of these two LNPs will be outlined next.

History

According to the website of Citizen Network Chiba, the two Tokyo and Chiba organizations were "inaugurated based mainly on the members of

co-op society, who were concerned with safe foods and daily lives regarding for environmental protection” (Citizen Network Chiba, 2006). Subsequently, an opportunity to form a political organization arose with the “soap movement” in the 1970s. The “soap movement” was the name given to the efforts of co-op members to encourage using natural soap washing detergents rather than synthetic ones in order to prevent polluting rivers and the sea. This collective movement became political when the group decided to pressure the Chiba prefectural government assembly to take action. This was the starting point of LNPs in Tokyo and Chiba.

In 1977 in Tokyo, the Group of Citizens was founded. This group ran a candidate in the Metropolitan Assembly election the same year, but they did not win the election. Two years later, they attempted a municipal-level assembly election and won a seat for the first time (in the Nerima Ward assembly). The first seat to be won at the Tokyo Metropolitan assembly level was in 1985 (in the North Tama 2 constituency). In 1988 the group changed its name to the Citizen Network Tokyo and they continued to increase the number of seats held in the Metropolitan Assembly (127 seats in total) to six in 2001. They held these six seats until the 2005 election when they lost four of their seats. In municipal-level assemblies’ elections, they continued expanding their representation to win a total of 63 seats throughout the Tokyo Metropolitan area by the 2003 elections.

In Chiba Prefecture, the Citizen Network Chiba won their first elected seat in 1986 in the Noda City assembly. The next year they won a seat in two other city assemblies and continued to increase the number of seats in several municipal assemblies. Ten years after its birth, the total number of seats had reached fifteen and increased even more after that. In 1999, they succeeded for the first time in winning a Chiba prefectural assembly election. In the prefectural governor’s election in 2001, they supported a nonpartisan female candidate, Akiko Domoto and won. Now, they have two prefectural assembly seats and 25 municipal assembly seats.

Issues and Policies

According to official documents from the two LNPs discussed above, the issues and policies that they focus on are the environment/ecology, social welfare, women’s rights, residence autonomy, and peace. These issues pursued by the Japanese LNPs mostly overlap those presented by the New Politics parties in Western Europe.

Given that the inauguration of LNPs in Japan was the “soap movement,” and that many of the organizers were housewives, one of the most important issues for them continues to be ecology or conservation of nature.

Their concerns center mainly on factors that impact local daily life directly like pollution surrounding their homes, food and water that they use, garbage reduction, and recycling. These daily-life issues are concrete, but they stimulate other ideas such as opposing economic growth and embracing a “slow” or healthy lifestyle. An example of the way these LNPs tackle problems includes conducting voluntary research on dioxin pollution under the advice of professional researchers.

The anti-nuclear issue is also pursued by Japanese LNPs. This issue has two aspects, opposing nuclear power plants and opposing development and use of nuclear weapons. These two aspects of the anti-nuclear issue is quite the same as New Politics parties in Western Europe. Movements opposing nuclear power plants are very active in the area close to the power plants. Since the Tokyo metropolitan area and its neighboring areas do not have nuclear power plants, the action of the LNPs to oppose nuclear issue is limited to the support to local movements in the area close to the plants and the opposition to the national policy promoting nuclear power.

Another daily life issue that many of the LNP members and supporters are concerned with is welfare issues involving children, the elderly, and disabled people. Given that many of the LNP members are housewives, child-related issues seem to be a major action area. It includes childcare, social security for children, and education. Since Japan is currently facing the problems of an aging society, welfare issues of the elderly is another important focus for the LNPs, such as safe towns for disabled and elderly people and assistance for the unemployed. This issue, however, is not unique to the LNPs. Some other conventional parties, especially Social Democratic Party (former Socialist Party of Japan) and Komeito Party pursue this issue. Compared with European New Politics parties, this issue is given more importance in the Japanese LNPs. The reason is that the LNPs mainly consist of housewives who are concerned directly with these issues, especially the issues about the elderly and children.

The fact that a large proportion of the LNPs members are women explains another key issue, protecting women’s rights. They advocate equal rights for women at work, as well as eliminating barriers that had previously existed in Japan both formally and later informally, that discouraged women from equal participation in business, politics and many other areas of social action. Domestic violence against women by men is another problem that the LNPs have been tackling these days as well as re-employment, work sharing and part-time jobs for women. This issue is strongly pursued by New Politics parties in Europe, especially women’s parties and Feminist factions of Green parties.

As a party founded on local issues and politics, LNPs are concerned philosophically with the autonomy of local citizens and decentralization of political power from central government to local and from government to the people. They appeal for autonomy and self-decision of residents on local issues such as urban planning. Some of their attempts to achieve this result are to demand more transparent local government and political decision-making, transfer of national authority to local government bodies. Another philosophical position deals with reforming local assemblies and government agencies to be more responsive to citizens preferences and reinforcing the local community.

The fifth area of concern for LNPs deals with pacifist issues. This issue is related to the third one I mentioned above the anti-nuclear issue. Many of the Western European New Politics parties oppose nuclear weapons as well as nuclear power plants. Similarly, the LNPs in Japan oppose nuclear weapons. But their concern for opposing war and weapons is broader than those of Europe's. They oppose re-militarization of Japan and strongly oppose the revision of Article 9 of the Japanese Constitution that prohibits participating in acts of war. When Desert Storm, the attacks on Afghanistan and the Iraqi War broke out, they were strongly against Japan's involvement in the attacks and deployment of self-defense forces to those military conflicts. They also philosophically oppose the use of nuclear weapons worldwide.

As a reaction to North Korea's nuclear test in the beginning of October 2006, for example, the LNPs declared their opinion basically opposing to it. They strongly opposed to North Korea's nuclear test on the one hand, they do not agree with the national policy to take sanctions to North Korea, especially ones including military actions, on the other.

Organization and Management

As for the organization and management of LNPs, three features differ markedly from traditional political parties in Japan, namely, (i) the "agent" system, (ii) a "rotation" system, and (iii) party finance.

First, the choice of the word used to refer to LNP assembly seat holders is "agent" rather than "representative" or member of assembly that is typically used by other political parties. The choice of this term gives an indication of the LNP members ideas about representation. Influenced by the strong connection with co-op society, the "agent" was initially seen as the co-op members' voice, but now they have expanded the "agent" to mean someone who stands up for all supporters and voters. The use of "agent" instead of "representative" is intended to signify that the

designated person speaks for everyone. Agents are those who speak in Parliament about policy proposals from supporters and they are considered to be substitutes for supporters. However, some LNPs, like Tokyo Citizen Network, are discontinuing use of the term “agent.” One activist said that they do not have so serious reason to persist in calling members of assembly ‘agents’ which is a strange word for most citizens.”

Second, the rotation system limits the maximum term in elected office of any party member to three 4-year terms. The purpose of this system, according to LNP officials, is to prevent their agents from becoming “professional” politicians. It is a symbol of the desired “amateurism” of the LNPs. When an agent finishes the maximum term in office, that person is not allowed to run for elected office again, but is expected to continue participating actively in party management or to serve the community in other non-elected ways.

In reality, however, it is difficult for the party to force the assembly member who finished the maximum term to give up running the next election. An official said that an “agent” who finished the third term has a right to run the next election and that the party has, in fact, allowed them to run personally, leaving with the party. Actually, some of the members left the party, ran election personally, and won a seat as an independent assembly member.

Finally, a rather unique feature of LNP operations deals with party finance. LNP members who have won seats in prefectural or local assemblies have to offer most of their remuneration to the party. The income of LNPs depends heavily on contributions from the “agents”. For instance, the LNPs’ statement of accounts shows the percentage occupied in their total revenue in 2005 is almost 80 percent or approximately 40 million yen (about 350,000 dollars) out of 50 million yen (about 430, 000 dollars). In addition, when the LNPs run election campaigns, they collect contributions and use volunteer workers who are mainly their members and co-op members rather than paid campaign staff. Candidates are not expected to pay the bulk of campaign costs out of pocket, because the candidates are not expected to be independent politicians but to be “agents” of the party.

3. Difficulties of Local Network Parties

The Local Network Parties in Japan have as long history since 1970s as European New Politics parties like the Greens. Although the European New Politics parties have grown to advance into the national parliaments and some of them had joined to a coalition government, the LNPs in Japan are far from winning any seats in the National Diet, let alone joining the

government (Müller-Rommel and Poguntke eds., 2002). Why is it difficult for them to succeed in national-level politics? What prevent them from winning a seat in the National Diet and let them to stay at the local-level politics? There are two areas of restraint that account for this situation. One includes factors within the LNPs themselves and the second pertains to their political environment.

Internal reason

External reason

Institutional restraints

- Electoral system
- Party subvention
- Election deposits

Competition with other parties

- Conventional left parties
- Existence of strong Communist party
- How long the Social Democrats have been out of government
- Competition with the Komeito Party

The first reason that LNPs have difficulty getting seats in national level politics rests within the LNPs themselves. Given that they call themselves “local parties,” they do not seem to have much interest or motivation in advancing to national level politics. Curiously, LNPs tend to support candidates of other established political parties in national elections. Additionally, their ideas and issues are typically clear and focus on a single point of an issue rather than on the broader issues that are usually pursued by Japan’s established “catch-all” parties, such as the Liberal Democratic Party.

The second reason that pertains to the political environment seems to be an even stronger reason for LNP difficulties in acquiring national Diet seats. It includes two factors—(1) institutional restraints and (2) competition with other parties. There are three components that make up the institutional restraints, features of the electoral system, party subvention and election deposits required from candidates.

The electoral system itself seems to be the most significant constraint on political parties because it dictates the proportionality of votes and seats. As Rae (1967) found in the 1960’s, single seat constituencies tend to create imbalance between the votes cast to a party and the seats which the party can gain. He suggested that small parties that can gain only a small number

of votes have more of a disadvantage in a single seat constituency system compared to a proportional representation system. In fact, the Western countries in which single seat representation systems are employed have few New Politics parties whereas countries that have proportional representation systems have New Politics parties as well as other small parties. How much influence do Japanese LNPs incur because of the electoral systems?

In Japan, the Single Non-transferable Vote (SNTV) system is adopted for local assembly elections, in which several candidates can win in a constituency. Since the candidates who could get only the fifth or sixth most votes, a relatively small number of votes, can win in the system, less popular candidates or small party candidates have an opportunity to win seats in elections. In other words, the SNTV system used in local elections gives an advantage to small parties like the LNPs. The SNTV system in the Japanese Diet, which is unique in the world, has a similar effect on the imbalance between votes and seats (and party system) to proportional representation system.

Looking at the results of the 2003 Chiba Prefectural assembly election, for example, a candidate of the Citizen Network Chiba won 17.7% of votes in a constituency. In this constituency, four out of seven candidates won. The advantage for small party and weak candidates will be more significant in elections of city or town assemblies. This tendency is revealed more explicitly at the municipal level election. At the closest election held in 2006 in Noda City (population 154,000) for example, the result was that two candidates of the Citizen Network Chiba won the 28th and 29th place, with 1,308 (2.09%) and 1,285 (2.05%) votes, respectively, out of 62,723 total votes. In this election, 32 out of 42 candidates won and the last candidate who won a seat got only 1,225 (1.95%) votes. The percentage these candidates could have won was approximately two percent. The fact that a candidate who gained two percent of total votes can win a seat indicates how the electoral system in local assemblies (especially at the city level) is advantageous for candidates of small parties.

On the contrary, the National Diet presents much higher obstacles for small parties because most of the seats (300 out of 480) are elected using the single constituency district system. Although the remaining 180 seats use proportional representation, the votes for proportional representation are not counted in nationwide but in regions dividing the nation into eleven blocs. The number of seats distributed to each bloc is 29 at maximum and six in the smallest one. Even in the largest bloc, the smallest party that could win a seat gained five percent of votes. In the case of the smallest

bloc, the smallest party had to gain 16 percent of votes to win a seat. Consequently, the bloc-based proportional representation system also presents a high barrier for small parties. The proportional representation system based on regional blocs is, virtually, a threshold to win a seat for small parties.

The second major handicap to small parties like the LNPs is public funding to political parties known as party subvention. Party subvention is allowed only for the parties that currently have or previously had seats in the national parliament. It is allocated to the parties according to the total percentage of the seats they have or used to have. Therefore, parties that have never won a seat are not allocated any public subvention. The party subvention that was paid from the national budget to the head office of each of the existing parties in 2005 was 29.6 billion yen (about 257.4 million dollars) in total and it represented a very large portion of each party's budget. In the same year, for example, the sum of the subvention allocated to the largest party, the LDP was 15.5 billion yen (about 134.8 million dollars), 52.4% of the party's total income that year. The largest opposition party, the Democratic Party of Japan (JDP), depended even more on the national subvention. They received 11.8 billion yen (about 102.6 million dollars) or 61.1% of their total income. After receiving the subvention funds, the party head offices transfer the money to their local branches. LNPs that compete with these parties in local political elections are not allocated any subvention because they do not have any seats in the national parliament and are thus clearly suffering from restraints in electoral success.

The third institutional obstacle also concerns finances, namely, deposits that candidates who want to run in elections are required to pay. At the time of a general election, Japanese election law stipulates that a candidate must pay a three million yen (approximately 26,000 dollars) non-refundable deposit unless that particular candidate gains a minimum percentage of votes. This is the case in single seat constituencies. In the case of proportional representation districts, the deposit costs six million yen (approximately 52,000 dollars) per party. Although the deposit requirement is not unusual among democratic countries, the amount is higher than many other countries. This deposit system creates a financial obstacle for small parties to compete in national elections. At the local level, the obstacle is lower, but still exists. At the prefectural level, a candidate has to pay a 600,000 yen (approximately 5,400 dollars) deposit for assembly elections and 300,000 yen (approximately 2,700 dollars) for city assemblies. As mentioned before, a party runs local assembly elections with multiple

candidates. Even the LNPs run several candidates for one election in one constituency. Therefore, deposits for candidates become quite expensive.

As for the second environmental factor, the position of LNPs on the political spectrum and competition with other parties will be considered. As for LNPs position on the political spectrum, the New Politics parties often call themselves “neither left nor right, but in front,” meaning that they are not on the spectrum of traditional ideologies, but represent a new ideological dimension. In reality, LNPs are positioned rather to the left on the ideological spectrum in relation to other parties.

Concerning LNPs relationships with established parties, they seem to fit the case that Müller-Rommel (1989) pointed out, that New Politics parties will be disadvantaged when (1) conventional parties, especially leftist parties, are capable of absorbing the New Politics issues and policies, (2) when a strong Communist Party exists, and (3) when the Social Democratic party has long been out of government.

Applying Müller-Rommel’s framework to the Japanese party system, the disadvantage of the LNPs can be explained to some extent. First, some conventional parties, opposition parties and even the governing party have absorbed the issues and policies of New Politics, and some of them have been implemented by the government. For example, the leftist opposition parties like the Social Democrats, Komeito, and even the Communist Party include issues like environmental protection, social welfare, peace and women’s rights in their party platforms. The Social Democratic Party has long emphasized the pacifist attitude to support a unique provision of the Constitution’s article nine that prohibits the government from starting war and any other form of military attack. In addition, after they had a popular female leader in the late 1980s, the Social Democrats increased female supporters and members of parliament. Not only opposition parties, but the governing party, the Liberal Democratic Party has adopted some of the same policies. In this respect, the LNPs or New Politics parties in Japan have suffered a disadvantage because other parties use the same issues for campaigning and attracting voters. Japan’s situation appears to parallel Müller-Rommel’s first point.

Contrary to Müller-Rommel’s second point, however, the influence of the Communist Party is not so strong because the Communist Party does not occupy many seats in the national parliament or in local assemblies. However, they are remarkably capable of mobilizing votes at election time. Although the Communist Party is weakly represented in parliament, they became considerably stronger in the late 1990s, a time when Japan was experiencing widespread distrust of established parties because of political

scandals and unpopular taxation policies. During this same time, LNPs increased their support in local assembly elections. Although both the Communist Party and LNP supporters' numbers are small in the total electorate, it seems that the growth of the Communist Party does not always create a disadvantage for New Politics parties.

Concerning Müller-Rommel's third point about the Social Democratic Party having been out of power for some length of time, Japan's SDP has been an opposition party during most of the post World War II period. They only held power for a six-month period in 1995 when they formed a coalition government with the LDP. Just after the coalition broke up, most of the parliamentary members of the Japan Socialist Party joined the newly formed Democratic Party of Japan, which has now become the largest opposition party in parliament. In this sense, the Socialist or Social Democrats have long been the main opposition party. Japan's condition completely matches Müller-Rommel's first and third points as well as his second point to some extent which gives some explanation why Japan's New Politics parties have been disadvantaged.

Looking at how Japan's New Politics parties interact with established parties, an officer of the Citizen Network Chiba when asked whether or not they could cooperate with the LDP (a party on the right side of the political spectrum) answered abruptly "never." On the contrary, Citizen Network Chiba often cooperates with the Social Democratic Party and the Democratic Party of Japan in elections for national parliament, municipal governors and city mayors. For instance, Citizen Network Chiba officially recommended nine candidates of the Democratic Party of Japan and one of the Social Democratic Party in the 2005 General Election as well as an incumbent candidate for the Chiba Prefecture governor's election. These facts show that the LNPs are subordinate to major opposition parties like the Democrats and Social Democrats, and such a subordinate relationship limits the LNPs to local level politics.

One final example of the LNPs relationship with other parties is the unique situation that exists with the Komeito Party. Founded in the 1960s by the Buddhist sect Soukagakkai, Komeito is well known for its ability to vigorously and sometimes aggressively mobilize voters and activists. Komeito is somewhat difficult to position on the left-right political spectrum but is more or less in the center. This ideological position and, therefore, concrete policies and issues they presents mostly overlaps those of the LNPs. As a result, Komeito is the strongest rival of the LNPs. Promoting itself as a "citizens party," Komeito addresses the same issues related to citizen's daily lives as the LNPs, including children's and elderly

issues, social welfare, pensions, and consumption taxes, all of which are typically concerns of Japanese housewives, the LNPs' core constituency. In addition, perhaps because of its religious base, it has been remarkably capable of mobilizing supporters. Additionally, Komeito's campaign operations are very well organized. A branch leader of one LNP said that the Komeito Party was a very fierce rival and that so many votes were actually lost to them in the past elections.

4. Conclusion

In conclusion, I would like to summarize the discussion so far and indicate theoretical implications of this research. To summarize, the profiles of the Local Network Parties including their history, policies and organization were demonstrated firstly, and then, reasons why the LNPs could not advance into the national level politics were analyzed.

The first half of this paper showed the history of the LNPs that started from co-op society in 1970s. They have grown in 1980s-90s at the local level mainly around large city area. But they have not won any seats in the National Diet yet. The organizational base of co-op society determined the main policies and issues they presented. The policies include ecology, nature conservation, protection of women's or housewives rights, and so on, and they are quite similar to the ones the New Politics parties in Western European countries present. The organizational structure and its management are unique, comparing with other conventional parties. Their unique features like "agent", rotation system and party finance reflected the idea of direct participation and anti-hierarchy. These organizational features are also similar to the ones of European New Politics parties.

In the latter section, the reasons of the difficulty for LNPs to win seats in the National Diet were analyzed. Some of the reasons found here were related to the institutional restrains like electoral system, party subvention and election deposits. The others were concerned with the competition with other parties, which includes competition with conventional left parties, Communists, social democratic government, and the Komeito Party.

The analysis of LNPs seems to have some theoretical implications of political party study. Firstly, it will give us an implication about party system theory. A number of researches revealed how New Politics parties in Western Europe had grown to win seats in the national parliament, and its impact on party system change (Poguntke, 1987; Dalton, 1996 esp. pp.187-191). Conversely, the case of Japan's Local Network parties shows how it is difficult for newly formed parties to win national parliamentary election, and to change the conventional party system. The comparative

analysis of these cases will reveal the conditions for new parties to emerge in parliamentary politics³. According to the case of LNPs in Japan, the institutional restraints like electoral system and competition with other parties will be the major factors or conditions.

Secondly, the case of Japan's LNPs will give us an implication about party organization theory. The unique organizational and management style of New Politics parties seems to be a challenge to the so-called "iron law of oligarchy" as I mentioned earlier. The same thing can be said of LNP's case. The new styles of their organization and management are a challenge to traditional party organization. In Europe, however, the New Politics parties have been succeeded on the one hand, they adjusted their organization and management to the reality of party politics on the other (Klotzsch et.al., 1998). The LNPs in Japan have faced to difficulty to maintain their unique organizational structure and management (like rotation system). Perhaps it will be necessary for them to adjust their organization or even abandon some of their unique features in order to succeed in election and advance into national level politics. The possibility and difficulty of New Politics party organization will give a plenty of implications to party organization theory.

---

³ The theory of "political opportunity structure" is one of the most famous frameworks for comparative analysis that explains the success or failure of political groups (movements, interest groups, or parties) to gain political influence (Kitschelt, 1986).

References

- Dalton, Russel J., 1996, *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*, second edition, Chatham, Chatham House Publishers, Inc..
- Demirovic, Alex, "Grassroots Democracy: Contradictions and Implications," in Mayer, Margit and John Ely eds. 1998, *The German Greens: Paradox between Movement and Party*, Temple University Press, Ch. 7.
- Hatayama, Toshio, 2000, "Gendai Nihon no Seiji to New Politics,(New Politics and Contemporary Japanese Politics)" in Kaku, Kensuke and Maruyama Jin eds., *New Politics no Seijigaku (Political Science of New Politics)*, Minerva Shobou, 2000: Ch. 2.
- Hatayama, Toshio, 2005, "Gendai Seiji no Henyou to Nihon Seiji (Contemporary Political Change and Japanese Politics)," in Kaku, Kensuke and Maruyama Jin eds., *Seiji Henyou no Perspective (Perspectives on Political Change)*, Minerva Shobou, 2005: Ch. 13.
- Inglehart, Ronald, 1987, "Value Change in Industrial Societies," *American Political Science Review*, Vol. 81, pp. 1289-1303.
- Inglehart, Ronald, 1977, *The Silent Revolution: Changing Values and political Styles among Western Publics*, Princeton, Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald, 1971, "Silent Revolution n Europe: Intergenerational Change in Post Industrial Societies", *American Political Science Review*, Vol. 65, pp. 991-1017.
- Jahn, Detlef, 1993, "The Rise and Decline of New Politics and the Greens in Sweden and Germany: Resource Dependence and New Social Cleavages," *European Journal of Political Research*, Vol.24, pp. 177-194.
- Kado, Kazunori, 2004, "Hi-nichijou to Nitijou no Hazama de (Between Daily and Political Life)," in Obatake, Horotsugu et.al. eds., *Shakai Undou no Shakai Gaku (Sociology of Social Movement)*, Kyoto, Yuhikaku, 2004.
- Kitschelt, Herbert, 1990, "New Social Movement and the Decline of Party Organization," in Dalton, Russell J. and M. Kuechler eds., 1990, *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies*, New York, Oxford University Press, pp. 179-208.
- Kitschelt, Herbert, 1988, "Organization and Strategy of Belgian and West German Ecology Parties: A New Dynamic of Party Politics in Western Europe?," *Comparative Politics*, Vol.20, No.2, 1988.
- Kitschelt, Herbert, 1986, "Political Opportunity Structure and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Countries," *British Journal of Political Science*, Vol. 16, pp. 57-85.

Klotzsch, Lilian, Klaus Konemann, Jorg Wischermann, and Bodo Zeuner, "What Has Happened to Green Principles in Electoral and Parliamentary Politics?" in Mayer, Margit and John Ely eds. 1998, *The German Greens: Paradox between Movement and Party*, Temple University Press, Ch.5.

Koebler, Thomas A., 1989, "Party Structures and Democracy," *Comparative Political Studies*, Vol.22, No.2, pp. 199-216.

Mayer, Margit and John Ely eds. 1998, *The German Greens: Paradox between Movement and Party*, Temple University Press.

Michels, Robert, 1962, *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Political Parties*, New York, The Free Press.

Müller-Rommel, Ferdinand and Thomas Poguntke eds., 2002, *Green Parties in National Governments (Environmental Politics)*, Frank Cass & Co.

Müller-Rommel, Ferdinand and Thomas Poguntke eds., 1995, *New Politics*, Aldershot, Dartmouth.

Müller-Rommel, Ferdinand ed., 1989, *New Politics in Western Europe: The Rise and Success of Green Parties and Alternative List*, Boulder, Westview Press.

Müller-Rommel, Ferdinand, 1989, "The German Greens in the 1980s: Short-term Cyclical Protest or Indicator of Transformation?," *Political Studies*, Vol. 37, pp. 114-22.

Onizuka, Naoko, 2000, "Shimin Sanka no Dilemma (Freerider Problems in Political Participation)," in *Senkyo Kenkyu (Japanese Journal of Electoral Studies)*, No. 15, 2000, pp. 139-151.

Poguntke, Thomas, 1987, "New Politics and Party Systems The Emergence of a New Type of Party?," *West European Politics*, Vol. 10, pp. 76-88, also in Müller-Rommel, Ferdinand and Thomas Poguntke eds., 1995, *New Politics*, Aldershot, Dartmouth, Ch. 26.

Rae, Douglas W., 1967, *The Political Consequences of Electoral Laws*, Yale University Press.

The Citizen Network Chiba, 2006, *Agendas and Reports for the 13th General Meeting in 2006*, The Citizen Network Chiba.

The Citizen Network Chiba   <http://www.ken-net.gr.jp/>
The Tokyo Citizens' Network   <http://www.seikatsusha.net/>

【Appendix A】

Issues and Policies of Local Network Parties (Citizen Network Chiba and Tokyo Citizen Network)

Citizen Network Chiba

Leaflet of Citizen Network Chiba

- 1) Child's rights and education
- 2) Environment and welfare issues
- 3) Mutual safety and coexistence of residents
- 4) Equal rights for women and joint participation of men and women
- 5) Residence autonomy and decentralization

Policy of Citizen Network Chiba

- Resident autonomy
- Man-and-woman joint participation
- Elderly-people welfare
- Slow life-life style
- International peace
- Education, child care, a child's right
- Environmental problem, Nature conservation

The Manifest of “Citizen Network Chiba” in 2005

- 1) Children's rights
- 2) Childcare and education
- 3) Peace
- 4) Safety of foods and agriculture
- 5) Normalization: safe towns for disabled, the elderly, and the unemployed
- 6) Equal rights for women and man-and-woman joint participation
- 7) Elderly-people welfare
- 8) Transparent government and political decision-making
- 9) Urban planning and resident autonomy
- 10) Environment protection

Tokyo Citizen Network

Policies of the Tokyo Citizen Network (revised in 2002)

Safety and coexistence

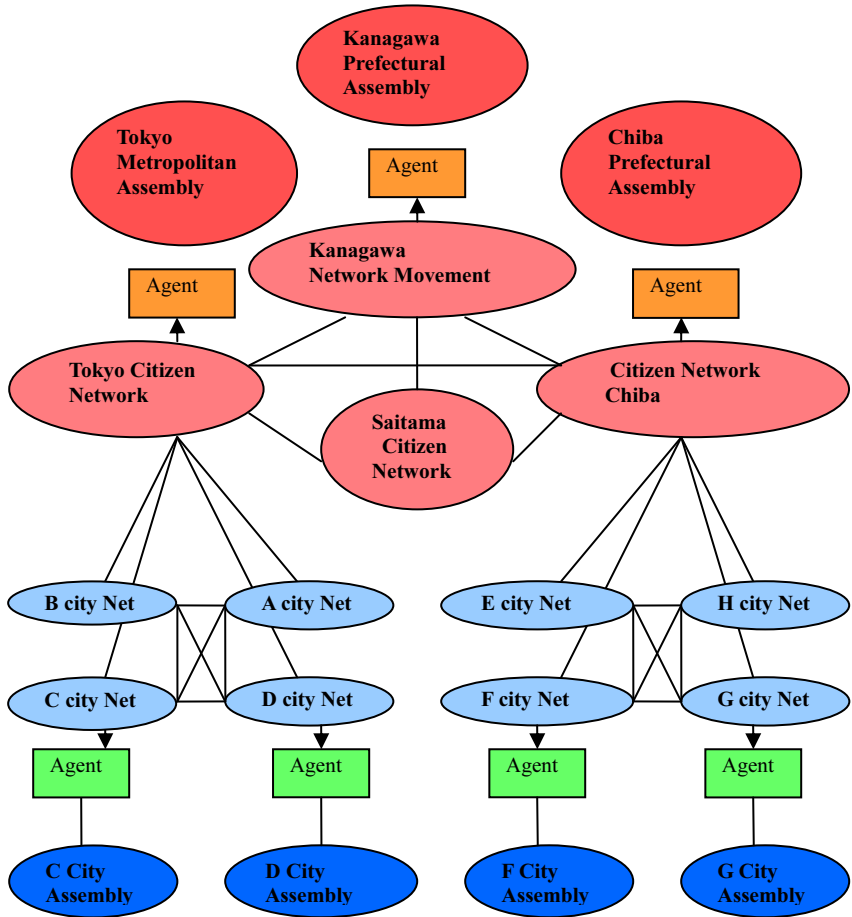
- Rights of children handicapped women and foreigners: against discriminations and disadvantages
- World peace: against violence and nuclear weapon
- Welfare and ecology in spite of economic growth
- Education
- Social welfare
- Re-employment, work share and part time jobs
- Safe and reasonable house
- Local community
- Safety of foods
- Nature conservation
- Recycle and reduction of garbage
- Anti-nuclear power plant
- Limiting the growth of metropolis

Autonomy

- Decentralizing the national government
- Residence autonomy
- Revising the public
- Reforming the assembly

**【Appendix B】
Local Network Parties and Their relations**

Prefectural Level

Municipal (City) Level

【Appendix C】

Local Network Parties: Tokyo Metropolitan Area and Chiba Prefecture

Tokyo Metropolitan Area

Metropolitan Area

- The Citizen Network Tokyo (Metropolitan Area) (Number of Seats in Assembly) 3

Municipal (city) level

- Akishima Citizen Network	1
- Oume Citizen Network	1
- Kiyose Citizen Network	1
- Kunitachi Citizen Network	2
- Koganei Citizen Network	1
- Kokubunji Citizen Network	3
- Kodaira Citizen Network	2
- Tachikawa Citizen Network	1
- Nishi-Tokyo Citizen Network	3
- Higashikurume Citizen Network	0
- Higashimurayama Citizen Network	2
- Higashiyamato Citizen Network	1
- Fussa Citizen Network	1
- Musashino Citizen Network	1
- Inagi Citizen Network	1
- Komae Citizen Network	2
- Tama Citizen Network	2
- Chofu Citizen Network	1
- Hachioji Citizen Network	2
- Hino Citizen Network	0
- Fuchu Citizen Network	1
- Machida Citizen Network	1
- Adachi Citizen Network	0
- Itabashi Citizen Network	1
- Edogawa Citizen Network	2
- Ota Citizen Network	2
- Kouto Citizen Network	1
- Shinagawa Citizen Network	2
- Suginami Citizen Network	2
- Setagaya Citizen Network	5
- Toshima Citizen Network	1

- Nakano Citizen Network 0
- Nerima Citizen Network 3
- Meguro Citizen Network 1

Chiba Prefecture

Prefectural level

The Citizen Network Chiba (Chiba Prefecture) 2

Municipal (city) level

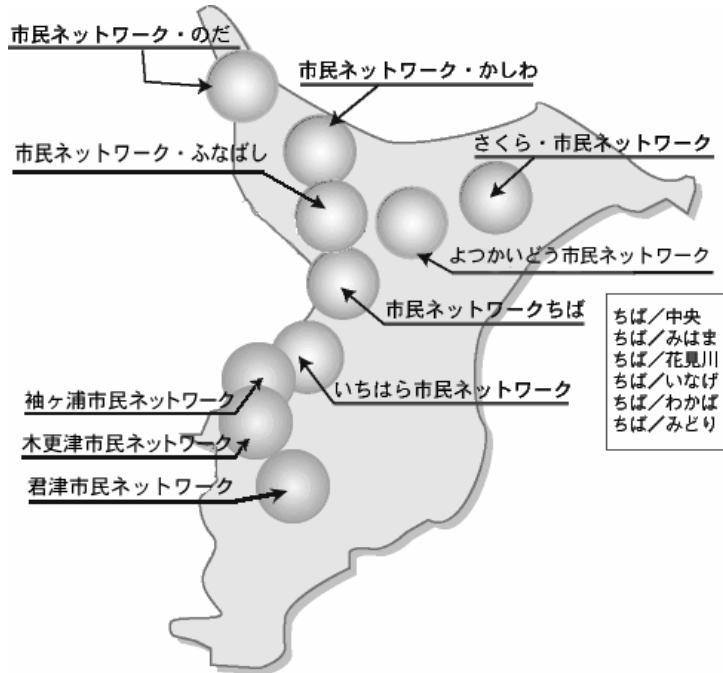
- Chiba-city Citizen Network
  - Chiba Citizen Network Chuo 1
  - Chiba Citizen Network Mihama 2
  - Chiba Citizen Network Hanamigawa 1
  - Chiba Citizen Network Inage 1
  - Chiba Citizen Network Wakaba 1
  - Chiba Citizen Network Midori 1
- Citizen Network Noda 2
- Citizen Network Kashiwa 2
- Ichihara Citizen Network 2
- Sakura Citizen Network 4
- Citizen Network Funabashi 1
- Yotsukaido Citizen Network 1
- Sodegaura Citizen Network 1
- Kisarazu Citizen Network 3
- Kimitsu Citizen Network 1

**【Appendix D】
Local Network Parties in Tokyo Metropolitan Area**

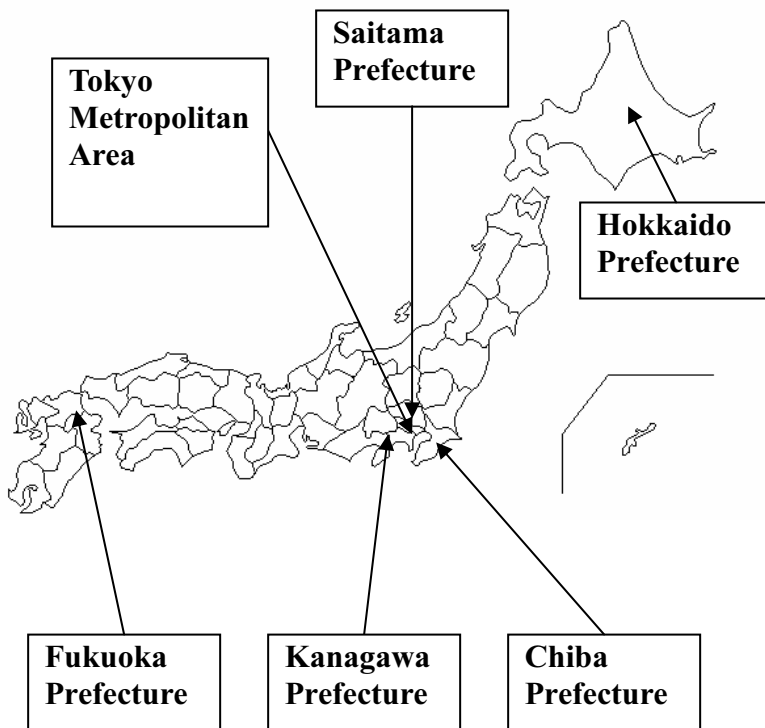
<http://www.seikatsusha.net/local/main.html>

Local Network Parties in Chiba Prefecture

<http://www.ken-net.gr.jp>

【Appendix E】
Prefectures and LNPs in Japan

Nambō Sōkei

Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron

Rozdział II, CZĘŚĆ 1.

Tłumaczenie/translation/翻訳: Anna Zalewska

Od tłumacza

Przekład pierwszego rozdziału, *Oboegaki*, czyli *Spisane z pamięci*, został zamieszczony w II i III numerze „Silva Iaponicarum” (zima 2004-wiosna 2005). Poniższy przekład jest pierwszym przekładem tego tekstu na język zachodni.

Kai, czyli *Spotkania*, jest przykładem *chakaiki* — zapisków herbacianych. Zapiski takie, prowadzone przez wielu ludzi herbaty, stanowią zwykle skrótowe notatki, wymieniające datę i okoliczności spotkania herbacianego, obecnych gości, użyte sprzęty itp. Jednak dzięki temu, że odnotowują to, co było najbardziej charakterystyczne w danym spotkaniu, *chakaiki* sprawiają, że przed naszymi oczami ukazują się spotkania sprzed kilkuset lat i możemy poczuć się gośćmi Rikyū. *Chakaiki* są niezwykle cennymi źródłami do historii nie tylko drogi herbaty, lecz i szerzej — kultury japońskiej. Znane są np *Tennōjiya kaiki*, czyli *Zapiski ze spotkań Tennōjii* (zapiski trzech kolejnych pokoleń mistrzów herbaty z rodu Tsuda), *Rikyū hyakkaiki*, czyli *Zapiski ze stu spotkań Rikyū*, i wiele innych.

Jako *chakaiki*, rozdział ten nie składa się z płynnych, dłuższych opisów, lecz przede wszystkim z wyliczeń: najpierw okazji do spotkania i obecnych gości, następnie użytych danego dnia sprzętów, ozdób, potraw. Przed lub pomiędzy wyliczeniami w niektórych miejscach można też spotkać bardzo skrótowe wyjaśnienia co do okoliczności danego spotkania.

W tekście oryginalnym linijki tekstu z tymi wyliczeniami zaczynają się od japońskiego znaku „jeden”, używanego podobnie jak nasz myślnik, zaś linijki, w których wyliczane są potrawy, zaczynają się od znaku trójkąta. Taki układ tekstu *Kai*, pochodzący z oryginalnej wersji ręcznie przepisywanej, jest zachowywany we wszystkich współczesnych japońskich wydaniach *Nampōroku*, i taki też układ postanowiłam zachować w tekście przekładu, po to, by jak najbardziej przybliżyć czytelnikom polskim wygląd oryginału.

Ponieważ w tekście oryginalnym znaki przestankowe są używane w bardzo niewielkim stopniu, również w przekładzie starałam się zachować ten prosty i oszczędny wygląd tekstu. Przyjmuję następujące zasady: wszystkie wersy wyliczeń zaczynają się od małej litery, nie używam w nich kropki na zakończenie; inne wyjaśnienia, dla zaznaczenia tego, że w tekście oryginalnym są wprowadzane jako odrębne, lecz nie tworzące pełnych zdań wypowiedzi, zaczynam od wielkiej litery, bez kropki na końcu. Wypowiedzi, które w tekście oryginalnym tworzą pełne zdania ze znakami interpunkcyjnymi, również po polsku ujmuję w postaci pełnych zdań, zaczynających się z wielkiej litery i kończących się kropką. Również wcięcia w wyliczeniach od myślników naśladują wcięcia zastosowane w tekście oryginalnym.

Zapis znakowy najważniejszych nazwisk, nazw i terminów podaję w przypisach, w tych miejscach, gdzie w oryginale występowały znaki kanji (wiele nazw roślin, potraw i tp. w oryginale zapisanych jest katakana).

Rozdział II

***Kai*, czyli *Spotkania* (CZĘŚĆ 1)**

Dziennik herbaciany Sōekiego. Spośród zapisów o codziennych spotkaniach od dziesiątego miesiąca minionego roku do dwudziestego dziewiątego dnia dziewiątego miesiąca tego roku¹ zrobiłem trochę wypisów z miejsc, w których jest mowa o różnych przedmiotach.

1. Jūgatsu tsuitachi Onari

十月朔日 御成

Pierwszy dzień dziesiątego miesiąca   Wizyta dostojnego gościa²
W pokoju wielkości dwóch mat

---

¹ Nie jest możliwe dokładne ustalenie, o jakie lata chodzi; ze względu na wymienione w tekście osoby przypuszcza się, że mogą to być lata 1582-83 (tak m.in. Tanaka Senshō). Wysuwane są także przypuszczenia, iż rozdział ten został skompilowany z zapisków dotyczących różnych lat. W stosowanym wówczas w Japonii kalendarzu księżycowo-słonecznym miesiące były przesunięte w stosunku do kalendarza słonecznego o około miesiąc, tak więc początek dziesiątego miesiąca nie oznacza początku października, lecz raczej początek (pierwszą połowę) listopada, i dalej odpowiednio; podanie dokładniejszych dat według kalendarza zachodniego nie jest możliwe ze względu na niejasność, których lat dotyczą zapiski.

² Jap. *onari* 御成, określenie wizyty najbardziej czcigodnych gości, tutaj — odniesienie do wizyty Toyotomiiego Hideyoshiego.

- ślady tuszu Yuanwu³
- kociołek: z wzorem szpulki nici⁴
- na półce: miotełka z piór⁵, naczynko na kadzidło⁶
- △ zupa: z zieleniną⁷ i grzybkami zimówkami⁸
- △ potrawa pieczona: łosoś
- △ czarne wodorosty⁹
- △ pieczone kasztany, grzyby *shiitake*¹⁰

Później

— Zwój z wnąki zwinięty, wystawiono koszyk z pałąkiem. Na kwadratowej tacy podano zebrane różne kwiaty¹¹. Dostojny gość raczył ułożyć kwiaty. Wybrał tylko białe chryzantemy.

---

³ Yuanwu Keqin (jap. Engo Kokugon 円悟克勤, 1063-1135), chiński mnich szkoły linji chan (jap. rinzai zen), autor *Biyanlu* (jap. *Hekiganroku* 碧巖録, „Zapiski błękitnej skały”). Pozostawił wiele kaligrafii, które przez ludzi herbaty w Japonii były najwyżej cenionymi zwojami przeznaczonymi do zawieszenia w tokonomie. Ta, którą posiadał Rikyū, miała zostać ofiarowana wcześniej Muracie Shukō przez samego Ikkyū jako potwierdzenie przekazu nauki, była więc szczególnie cenna.

⁴ Jap. *itome* 糸目, określenie rodzaju wzoru na powierzchni kociołka, mianowicie w cienkie paseczki dookoła, przywodzące na myśl szpulkę nici.

⁵ Jap. *habōki* 羽箒. Miotełka wykonywana z jednego do trzech długich piór ptasich, zwykle czaplich, żurawich, łabędzich, jastrzębich itp., złączonych ze sobą przy pomocy włókna bambusowego, używana do omiotania paleniska itp. miejsc w pokoju herbacianym. Jeden ze sprzętów niezbędnych przy ceremonialnym układaniu i poprawianiu węgla w palenisku (jap. *sumidema*), wówczas zawsze używana miotełka z trzech piór.

⁶ Jap. *kōgō* 香合. Małe naczynko lub pudełeczko, zwykle z pokrywką, do którego wkłada się grudki kadzidła używanego podczas parzenia herbaty (m.in. podczas układania węgla). Ozdobne, wykonywane z laki, ceramiki, cennych gatunków drewna, itp.

⁷ Jap. *na* 菜, oznaczało różne rośliny z rodziny kapustowatych, których liście jadano gotowane, duszone itp.

⁸ Jap. *namesusuki*, nazywane też *enokidake*, łac. *Flammulina velutipes*, pol. zimówka aksamitnotrzonowa, także płomiennica zimowa.

⁹ Jap. *kurome* 黒メ, łac. *Ecklonia kurome*, brak dokładnego polskiego odpowiednika; wodorosty pokrewne brunatnicom.

¹⁰ Jap. *shiitake*, łac. *Lentinula edodes*, pol. twardziak shiitake.

¹¹ Gospodarz wyraził *hana shomō* – prośbę o to, by gość sam zechciał ułożyć kwiaty, co zdarzało się na przykład wtedy, gdy miał być użyty szczególnie cenny wazon lub rzadkie kwiaty. Tutaj był to zapewne ukłon w stronę Hideyoshiego, który znany był z upodobania do kwiatów.

- naczynie na herbatę¹²: o szerokim spodzie, na tacy postawione na półce
- naczynie na zimną wodę¹³: dzieło Chōjirō¹⁴
- czerpak¹⁵, razem z uciętą z bambusa podstawką pod pokrywkę¹⁶

Poza tym

— Czarka z nadciętą stopą¹⁷ i bambusowa łyżeczka¹⁸ — wniesione w naczyniu na zużytą wodę.¹⁹

Po herbacie dostojny gość powiedział do osób towarzyszących: „Wy też ułóżcie kwiaty”, więc ponownie kwiaty zostały wniesione. Tylko że chryzantem nie podano. Koszyk z kwiatami dostojnego gościa został zawieszony, ustawiono wazon z ceramiki *shigaraki*²⁰ i w nim też kwiaty

¹² Jap. *chaire* 茶入, małe naczynie, w którym znajduje się sproszkowana herbata podczas parzenia; dokładniejsze wyjaśnienia zob. przypis 68 w rozdziale I, *Oboegaki*, czyli *Spisane z pamięci*, CZĘŚĆ I (*Silva Iaponicarum* II: 33).

¹³ Jap. *mizusashi* 水指, duże naczynie na zimną wodę, z pokrywką, używaną podczas parzenia m.in. do obmywania czarki lub dolewania do kociołka, zob. też przypis 65 w rozdziale I, CZĘŚĆ I (*Silva Iaponicarum* II: *ibid.*).

¹⁴ Raku Chōjirō 樂長次郎 (1516-1592), artysta-ceramik, działał w Kioto, pod kierunkiem Rikyū; zapoczątkował linię twórców wypalanej do dziś ceramiki *raku* (zwl. czarki do herbaty, głównie *raku* czarne, *kuro raku*, oraz czerwone, *aka raku*).

¹⁵ Jap. *hishaku*, zob. przypis 30 w rozdziale I, CZĘŚĆ 2 (*Silva Iaponicarum* III: 40).

¹⁶ Jap. *hikkiri* 引切, podstawka pod pokrywkę kociołka ucięta z kawałka bambusa; jako pierwszy taką podstawkę miał wykorzystywać Takeno Jōō. Zob. też przypis 33 w rozdziale I, CZĘŚĆ 2 (*Silva Iaponicarum* III: 41).

¹⁷ Jap. *wari-kōdai* フリ香台 (właściwy zapis to 割高台). Jednym ze stałych elementów konstrukcji czarki jest tzw. *kōdai*, stopa, a dosł. wysoka podstawka, wyrobiona u dna czarki; *kōdai* może być różnej wielkości, od ledwo zaznaczonego zgrubienia do ok. dwucentymetrowej stopy, a także może mieć różne kształty: okrągły, czworoboczny itp. Tutaj w stopie wykonane jest trójkątne nadcięcie z jednej strony.

¹⁸ Jap. *oritame* 折タメ, rodzaj *chashaku*, czyli długiej, wąskiej łyżeczki o lekko wygiętym końcu, służy do nabierania proszku herbacianego podczas przyrządzania herbaty; *oritame* były wykonywane z bambusa, ponadto *chashaku* wykonywano także z drewna lub kości słoniowej itp. *Chashaku* stanowią jeden z cenniejszych sprzętów herbacianych i osiągnęły bardzo wysoki poziom wartości artystycznej.

¹⁹ Zob. przypis 67 w rozdziale I, CZĘŚĆ 1 (*Silva Iaponicarum* II: 33).

²⁰ Jap. *shigaraki*, ceramika wyrabiana w miejscowości Shigaraki (nad jeziorem Biwa, ob. w pref. Shiga). Historia ośrodka ceramicznego Shigaraki sięga VIII w. n.e.; wyrabiano tam głównie dachówki i przedmioty codziennego użytku, aż do czasów rozkwitu drogi herbaty, kiedy m.in. Takeno Jōō, doceniając surowe, rustykalne piękno przedmiotów wyrabianych w Shigaraki zaczął ich używać w *chashitsu*. Obecnie używa się np. czarek do herbaty z Shigaraki, wazonów, *mizusashi* itp.

zostały ułożone. Gdy powyższe dobiegło końca, dostojny gość raczył ułożyć węgiel w palenisku i sam zaparzył dwie lub trzy czarki herbaty.

2. *Dōjitsu Oato ni sono mama*

同日 御跡ニ其儘

Tego samego dnia

Po szanownej wizycie wszystko pozostawione tak jak było²¹

Doradca cesarski z Bizen²², Sōmu²³, Sōkei²⁴

W tym samym pokoju

— wnąka: kwiaty dostojnego gościa tak jak były

— na półce: naczynie o szerokim spodzie z resztą herbaty w proszku, na tacy

— Wejście następnych gości do pokoju: wszystko pozostawione tak jak było. Podniesiono kociołek i goście obejrzeni węgle, tak jak pozostały ułożone przez dostojnego gościa. Po dołożeniu węgla kociołek postawiono na miejsce.

△ Słodycze²⁵: sucharki ryżowe, opiekane wodorosty listownice.²⁶

Później, zmierzch

— wnąka: kwiaty dostojnego gościa zdjęte, wystawiono lampkę oliwną

— zdjęto naczynie o szerokim spodzie

— naczynie na zimną wodę: jak wyżej

— na półce: miotełka z piór

---

²¹ Po wizycie tak wybitnej postaci, jaką był Hideyoshi, mógł nastąpić tzw. *atomi no kai*, czyli „spotkanie w celu oglądania śladów”, kiedy goście, którzy nie zostali zaproszeni razem z nim, mogli zobaczyć, jakich sprzętów czy kwiatów użył wybitny gość, i przekonać się, jaka była atmosfera podczas poprzedniego spotkania.

²² Właśc. Ukita Hideie 宇喜多秀家 (1573-1655), wojownik, pan feudalny z Okayamy, wasal i doradca Toyotomiiego Hideyoshiego, brał udział w jego kampaniach na Shikoku, Kyūshū i w Korei, jeden z tzw. „pięciu starszych” Hideyoshiego.

²³ Yamaoka Sōmu 山岡宗無 (?-1595 lub 1603), mieszczanin z Sakai, człowiek herbaty.

²⁴ Mizuochi Sōkei 水落宗恵 (XVI w.), mieszczanin z Sakai, człowiek herbaty, powinowaty Rikyū.

²⁵ Jap. *kashi* 菓子, słodycze, obecnie przede wszystkim wszelkiego rodzaju ciasteczka, ciastka, jednak w czasach Rikyū *kashi* podawane do herbaty stanowiły przede wszystkim owoce (np. granaty, gruszki, persymony i tp.), nasiona, kasztany, a także takie proste przekąski jak wymienione tu sucharki, wodorosty, czy dalej — grzyby i in.

²⁶ Jap. *kobu* lub *kombu*, łac. *Laminaria japonica*, pol. listownica japońska.

— czarka: jak wyżej, i pozostałe sprzęty wszystkie te same

3. *Jūgatsu mikka Akatsuki yori*

十月三日 暁より

Trzeci dzień dziesiątego miesiąca   Od świtu²⁷

W pokoju wielkości dwóch mat

Hosokawa²⁸, Tsu Sakyō²⁹

Najpierw

— ślady tuszu Dongyu³⁰

— lampion

— kociołek: z wzorem szpulki nici

— na półce: uchwyty do kociołka³¹, miotełka z piór

— koszyk na węgiel: z tykwy

— naczynko na kadzidło: z wróbelkiem

Potrawy podano w trzeciej części godziny zająca³²

△ zupa: z rzepką

---

²⁷ To spotkanie to tzw. *akatsuki no chaji* – spotkanie w pełnej formie, z posiłkiem, urządzane przede wszystkim zimą, o poranku.

²⁸ Hosokawa Yūsai 細川幽齋 (1534-1610), wojownik, w 1588 r. przyjął święcenia mnisie; służył kolejno Nobunadze, Hideyoshiemu i Ieyasu; poeta, kolekcjoner klasycznych tekstów literackich i krytyk poezji.

²⁹ Właśc. Tsuge Tomokazu 柘植与一 (1541-1609), wojownik, krewny Ody Nobunagi, służył Nobunadze, potem Hideyoshiemu; uczył się herbaty u Rikyū.

³⁰ Dongyu Deyuan, jap. Tōjo Tokugen 東嶼徳元, lub Dongyu Dehai, jap. Tōjo Tokukai 東嶼徳海 (1245-1317), chiński mnich ze szkoły linii chan.

³¹ Jap. *kan* 鑲. Metalowe uchwyty najczęściej w kształcie okrągłych, niezamykających się obręczy, zakładane do uszek kociołka, kiedy konieczne jest jego przeniesienie, podniesienie itp. i następnie zdejmowane; zwykle wykonywane z żelaza (używane w *mizuya* – z mosiądzu). Uchwyty te także miały często dużą wartość artystyczną; oprócz okrągłych obręczy z prostych lub skręconych metalowych prętów stosowane były np. uchwyty w kształcie ziarenek fasolki, kolanka bambusa, owadów: jętek itp.

³² W ówczesnym kalendarzu japońskim doba dzielona była na dwanaście godzin, *toki* 時 (1 *toki* = 2 godziny wg współczesnego kalendarza), określane nazwami znaków chińskiego zodiaku. Godzina zająca oznaczała czas od współczesnej godziny 5 do 7 rano, a także punkt środkowy, czyli godzinę szóstą rano. 1 *toki* dzielono na różne sposoby, m.in. na trzy części, nazywane częścią górną, środkową i dolną. Tutaj mowa o „dolnej”, trzeciej części godziny zająca, czyli od ok. 6:20 do 7:00.

- △ morlesz³³ z wody
- △ czarne wodorosty
- △ pasta miso z aromatem *yuzu*³⁴
- △ słodycze: *funoyaki*³⁵, grzyby *kawatake*³⁶
- zwój z wneki zwinięty, w kawałku bambusa chryzantemy
- naczynie na herbatę: małe *natsume*³⁷
- czarka: ceramika *mishima*³⁸
- naczynie na zimną wodę: tegoroczna ceramika *seto*³⁹
- na półce: miotełka z piór

Poza tym

- naczynie na zużytą wodę: z wygiętego drewna, podstawka pod pokrywkę: bambusowa

---

³³ Jap. *tai* 鯛. Słowem *tai* określa się ogólnie różne gatunki ryb z rodziny *Sparidae*, a szczególnie gatunek jap. *madai*, łac. *Pagrus major*, pokrewny morleszom.

³⁴ Jap. *yuzu* 柚, łac. *Citrus junos*; żółte, lekko spłaszczone owoce, pokrewne mandarynkom, z których wytwarzano m.in. aromat do potraw, a także sole kąpielowe itp.

³⁵ Jap. *funoyaki*, cienkie, kruche ciasteczka z mąki pszennej, po upieczeniu smarowane np. pastą miso.

³⁶ Jap. *kawatake* 川茸 lub *kōtake*, łac. *Sarcodon aspratus*, brak dokładnego polskiego odpowiednika; grzyb pokrewny polskim sarniakom.

³⁷ Zob. przypis 3 w rozdziale I, CZĘŚĆ 2 (*Silva Iaponicarum* III: 33).

³⁸ Jap. *mishima* 三嶋, ceramika pochodzenia koreańskiego, początkowo sprowadzana do Japonii, a później wytwarzana w Japonii w różnych ośrodkach ceramicznych; ozdabiana charakterystycznymi wzorami, rytymi na powierzchni czarki, a następnie wypełnionymi białą gliną. Nazwa *mishima* została nadana ze względu na to, że wzory na czarkach ówczesnym Japończykom wydały się podobne do kroju pisma charakterystycznego dla kalendarzy wydawanych w miejscowości Mishima (ob. pref. Shizuoka) i rozpowszechnianych przez Mishima Taisha, czyli Wielki Chram Mishima.

³⁹ Jap. *seto* 瀬戸, ceramika wytwarzana w mieście Seto i jego okolicach (ob. pref. Aichi). Początkowo głównie prosta ceramika szarej barwy, nieszkliwiona; w okresie Kamakura (1185-1333) Katō Tōshirō Kagemasa miał zacząć stosować techniki wytwarzania ceramiki, jakie poznał w Chinach, i wypalać m.in. czarki w stylu chińskich czarek „oko niebios”, później rozwinęło się bogate wzornictwo rodzime; ze sprzętów herbacianych z ceramiki *seto* wykonywano m.in. *chaire* i *mizusashi*, ale także czarki itp.

4. *Jūgatsu itsuka Yū Fuji*
十月五日 夕 不時

Piąty dzień dziesiątego miesiąca
Wieczór
Spotkanie niespodziewane

W pokoju wielkości czterech i pół maty
Amano Hikou⁴⁰, Ueda Hayato⁴¹

Najpierw

— Chryzantemy, które szlachetny pan Hino⁴² przysłał, pisząc na skrawku papieru, iż to z dzisiejszej uczty na dworze, zostały w koszyku zawieszono we wnęce, tak jak były.

— kociołek: „smok w chmurach”⁴³, na haku⁴⁴

— na półce z szafeczką⁴⁵:

— naczynko na kadzidło: dzieło Chōjirō, w kształcie persymony⁴⁶

---

⁴⁰ Właśc. Amano Hikouemon Tadashige 天野彦右衛門忠重, wojownik, wasal Tokugawów.

⁴¹ 上田隼人, postać skądinąd nieznana.

⁴² Hino Terusuke 日野輝資 (1555-1623), arystokrata, był uczniem Rikyū, a także znawcą poezji, którą z kolei Rikyū studiował pod jego kierunkiem. Kwiaty, przez niego przysłane, zapewne stały się okazją do zwołania tego spotkania – takiego daru nie można było pozostawić bez uczczenia.

⁴³ Jap. *unryūgama* 雲竜釜 to nazwa typu kociołków cylindrycznych, z rysunkiem smoka w chmurach; Rikyū szczególnie lubił kociołek tego typu: *Chawashigetsushū* 茶話指月集 (zbiór opowieści herbacianych wnuka Rikyū, spisany przez Fujimurę Yōkena ok. roku 1679) opisuje, iż kociołek ten doskonale utrzymywał ciepło i Rikyū chętnie wykorzystywał go w różnych aranżacjach.

⁴⁴ Jap. *jizai* 自在, sprzęt służący do zawieszania kociołka na haku nad paleniskiem, składający się z kawałka pnia bambusa i haka, zamocowanego tak, by można było regulować długość całości, a przez to wysokość, na jakiej kociołek jest zawieszony.

⁴⁵ Jap. *fukurodana* 袋棚, nazywane także *shinodana* 志野棚 lub *rikyū fukurodana* 利休袋棚. Rodzaj półki z drzewa paulowni, używanej podczas parzenia herbaty, składającej się z trzech poziomów: część najniższego, po lewej stronie, tworzy mała szafeczka z drzwiczkami. Półkę taką, używaną dawniej przy paleniu kadzidła, własność Shino Sōona, Rikyū szczególnie polubił i przystosował do wykorzystywania przy parzeniu herbaty.

⁴⁶ Jap. *kaki*, łac. *diospyros kaki*, owoc o gładkiej, pomarańczowej skórce i słodkim smaku. W Polsce dawniej używano nazwy persymona, hurma wschodnia lub hebanowiec wschodni, współcześnie często także kaki lub sharon.

- miotełka z piór
- naczynie na zimną wodę: ceramika *shigaraki*

Poza tym

- węgiel: w koszyku na zieleninę

△ suszona ryba opiekana, sake — po dwie porcje

△ kasztany z wody

Później

- wnęka: tak jak było
- na półce z szafeczką:
  - naczynie na herbatę: w kształcie oberżyny, czarka „oko niebios”⁴⁷; te dwa sprzęty na środkowej półce
  - czerpak
  - podstawka pod pokrywkę: pieczęć⁴⁸
  - naczynie na zimną wodę: tak jak poprzednio

Poza tym

- czarka na zmianę⁴⁹ z rysunkiem, *chashaku* bambusowe
- naczynie na zużytą wodę: ceramika *bizen*⁵⁰

---

⁴⁷ Jap. *temmoku* 天目, chiń. *tianmu*, typ czarek stosowanych do picia *matcha*, początkowo sprowadzanych z Chin, później również wyrabianych w Japonii, m.in. z ceramiki seto; mają charakterystyczny kształt: od wąskiej podstawki proste ścianki rozszerzają się do góry, oraz szkliwo: zwykle ciemnobrązowe do czarnego, często z barwieniem we wzór „zającej sierści”, tzn. krótkich, cienkich kreseczek jaśniejszej barwy. Według tradycyjnego wyjaśnienia, nazwa *temmoku* pochodzi od nazwy góry w Chinach, chiń. Tianmushan, jap. Temmokuzan, gdzie miały być wyrabiane. W rzeczywistości nie było tam dawniej pieców ceramicznych, za to znany ośrodek ceramiczny znajdował się w pobliskiej prowincji Fujian, stąd przypuszczenie, iż czarki otrzymały taką nazwę dlatego, iż były używane na górze Temmokuzan, nie zaś wyrabiane tam. W Japonii do dziś bardzo cenione, używane są podczas parzenia z użyciem *daisu*, dla szczególnie szacownych gości itp.

⁴⁸ Zob. przypis 37 w rozdziale I, CZĘŚĆ 2 (*Silva Iaponicarum* III: 42)

⁴⁹ Jap. *kaejawan* 力工茶碗 (właśc. 替茶碗). Podczas parzenia dla gości zasadniczo używa się jednej czarki: kiedy pierwszy gość wypija herbatę, gospodarz ją obmywa, wyciera i przygotowuje w niej herbatę dla jednego gościa, jednak jeśli gości jest więcej lub ze względu na ich wygodę i t.p., po przyrządzeniu czarki dla pierwszego gościa wnoszona jest jeszcze jedna lub więcej czarek, nazywanych *kaejawan*, w których kolejno gospodarz zaparza herbatę dla następnych gości.

⁵⁰ Jap. *bizen* 備前, ceramika wyrabiana w ośrodkach ceramicznych dawnej prowincji

5. Jūgatsu jūichinichi Asa

十月十一日 朝

Jedenasty dzień dziesiątego miesiąca

Rano

W pokoju o wielkości czterech i pół maty

Ryōju, Sōnō⁵¹

Najpierw

— jednowersowa⁵² kaligrafia pędzla Kokeia⁵³, poza tym – jak wyżej

△ zupa: z fermentowaną soją

△ gęsina pieczona na cedrowych deseczkach⁵⁴

△ czarne wodorosty, pieprz z żółtodrzewu⁵⁵

△ słodycze: *funoyaki*, grzyby *shiitake*

Bizen, ob. pref. Okayama, z najważniejszym skupiskiem w Imbe, dzielnicy miasta Bizen, również obecnie bardzo popularna. Wyroby zwykle niepolerowane, z glinki w kolorze czerwono-brązowym; w drodze herbaty używane są m.in. czarki i wazy z tej ceramiki.

⁵¹ 良寿, 宗能 — obie postaci skądinąd nieznanne.

⁵² Jap. *ichigyōmono* 一行物, jeden z rodzajów zwojów zawieszanych w *chashitsu*, kaligrafia składająca się z kilku znaków, zawierających się w jednej linijce, wypisanych pionowo lub poziomo. O ile początkowo wśród kaligrafii zawieszanych w *chashitsu* przeważały dłuższe teksty fragmentów kazań, sutr itp, to w okresie Edo (1600-1868) zyskały uznanie krótkie, kilkuznakowe cytaty ze słów mistrzów zen, zwłaszcza wypisane przez mistrzów związanych z kiotyjską świątynią Daitokuji.

⁵³ Kokei Sōchin 古溪宗陳 (1532-1597), japoński mnich ze szkoły rinzai zen, sto osiemnasty przełożony świątyni Daitokuji w Kioto, uczeń i spadkobierca nauk Shōreia, wieloletni mistrz, przewodnik duchowy i przyjaciel Rikyū. Używanie kaligrafii współczesnej postaci, nie zaś mistrza czy kaligrafa z Chin, było pomysłem Rikyū.

⁵⁴ Pieczona gęsina była przyrządzana w taki sposób, że cedrowe deseczki posypane solą umieszczano rzędem nad ogniem, na nich zaś układano kawałki mięsa, być może wcześniej podgotowanego, dzięki czemu łatwiej było je równomiernie upiec. Woń cedrowego drewna przesycała pieczone mięso.

⁵⁵ Jap. *sanshō*, łac. *Zanthoxylum piperitum*, pol. żółtodrzew pieprzowy. Popularny, dziko rosnący w Japonii krzew, którego nasionka dostarczają przyprawy nazywanej japońskim pieprzem.

Później

— w kawałku bambusa kamelia „biała kula”, poza tym — jak wyżej

6. *Jūgatsu nijūkunichi*   *Asa*

十月廿九日 朝

Dwudziesty dziewiąty dzień dziesiątego miesiąca

Rano

Uwaga: rocznica śmierci Jōō⁵⁶.

W pokoju o wielkości czterech i pół maty

Mistrz⁵⁷, zawsze na pierwszym miejscu, Nambō⁵⁸, Sōkyū⁵⁹, Sōkei

Najpierw

— zawieszono wiersz o Daikokuanie⁶⁰, spod pędzla samego Jōō

— kociołek: „smok w chmurach”, na łańcuchu⁶¹

---

⁵⁶ Zob. przypis 16 w rozdziale I, CZEŚĆ 1 (*Silva Iaponicarum* II: 23). To spotkanie jest poświęcone pamięci mistrza Rikyū, Jōō, dlatego też użyte zostały sprzęty kojarzące się z jego osobą; ze względu na charakter spotkania, potrawy są postne.

⁵⁷ W *Nampōroku* samym słowem *oshō* 和尚 („mistrz”, zniekształcona kalka fonetyczna sanskryckiego słowa *upādhyāya*), bez imienia, określany jest zwykle mistrz Shōrei Sōkin i tutaj także najprawdopodobniej o niego chodzi. Zob. przypis 51 w rozdziale I, CZEŚĆ 1 (*Silva Iaponicarum* II: 29).

⁵⁸ Nambō Sōkei 南房宗啓, autor *Nampōroku*, zob. *Wstęp* oraz przypis 6 w rozdziale I, CZEŚĆ 1 (*Silva Iaponicarum* II: 19 i 21).

⁵⁹ Imai Sōkyū 今井宗久 (1520-1593), mieszczanin z Sakai, bogaty kupiec (handlował muszkietami), człowiek herbaty; uczył się herbaty u Takeno Jōō i otrzymał od niego wiele z jego słynnych sprzętów. Wraz z Rikyū i Tsudą Sōgyū służył u Nobunagi, a następnie u Hideyoshiego jako *chatō*, czyli mistrz odpowiedzialny za herbatę.

⁶⁰ Daikokuan 大黒庵, czyli Pustelnia Daikoku, to nazwa pustelni, którą Jōō zbudował dla siebie w Kioto i nazwał imieniem Daikoku, jednego z siedmiu bogów szczęścia; dokładniej, jego imię brzmiało Daikokuten (tłumaczenie sanskryckiego imienia bóstwa Mahākāla). Wiersz, o którym tutaj się wspomina, jest cytowany na początku trzeciego rozdziału *Nampōroku*, *Tana*, czyli *Półka: Waga na o ba Daikokuan to iu nareba, fukurodana ni zo hiji wa komekeru*, czyli: „Moje imię to Daikokuan, dlatego też zawarłem tajemnice nauk w półce z szafeczką”. Półka, jaką Jōō stosował z upodobaniem, miała w dolnej części małą szafeczkę z drzwiczkami, po japońsku nazywaną *fukuro*, dosłownie: „worek” – tymczasem Daikokuten jest wyobrażany zwykle z workiem zarzuconym na ramię.

⁶¹ Gdy używa się zimowego paleniska, *ro* 炉, zwykle ustawia się w nim kociołek na żelaznym trójnogu, *gotoku* 五徳. Jednak w pomieszczeniach *hiroma* 広間, czyli o wielkości co najmniej czterech i pół maty, kociołek można również zawiesić nad

- na półce z szafeczką:
  - naczynko na kadzidło: wyryte we wzór wirów wodnych
  - miotłka z piór
  - naczynie na zimną wodę: ceramika *seto*

- △ zupa: z pieczonym *miso*
- △ *tōfu* z mąką ararutową⁶², korzeń łopianu⁶³
- △ pasta *miso* z aromatem *yuzu*
- △ słodczyce: *funoyaki*, grzyby *kawatake*

Później

— zwój tak jak był, przed wnęką ustawiono kaczę koszyk⁶⁴ i wniesiono kwiaty na kwadratowej tacy, Mistrz ułożył kwiaty.

- półka z szafeczką:
  - (podstawka pod pokrywkę:) kadzielnica z pokrywką⁶⁵
  - miotłka z piór
  - naczynie na zimną wodę: tak jak poprzednio
  - naczynie na herbatę: z okrągłym, płaskim denkiem, na tacy
  - czarka: czarna, *chashaku*: bambusowe

Poza tym

— naczynie na zużytą wodę: z wygiętego drewna, podstawka pod pokrywkę: bambusowa

paleniskiem na specjalnym łańcuchu, zaczepionym na wbitym w sufit haku, *kamahirukugi*.

⁶² Mączka uzyskiwana z korzenia rośliny *kuzu*, łac. *Pueraria lobata*, pol. ołownik łatkowaty, ang. *arrowroot* (i stąd zapewne polska nazwa mączki), używana do m.in. zagęszczania potraw.

⁶³ Jap. *gobō*, łac. *Arctium lappa*, pol. łopian większy.

⁶⁴ Jap. *ahiru kago*; *ahiru* znaczy „kaczka”, choć słowo to można też przeczytać jako *abiru*, zaś *kago* to „koszyk”. Znaczenie niejasne i nieobjaśniane w żadnym z dostępnych komentarzy do *Nampōroku*. Prof. Toda Katsuhisa, badacz *Nampōroku* (konsultacja ustna dzięki pośrednictwu p. Sugimoto Michiru) podaje jako możliwe takie wyjaśnienia: 1. koszyk upleciony z gałązek rośliny o nazwie *abiru*, 2. koszyk upleciony na wzór używanych w Chinach koszyków do hodowli kaczek.

⁶⁵ Jap. *hoya kōro* ホヤ香炉 (właśc. 火屋香炉); metalowa *futaoki*, czyli podstawka pod pokrywkę kociołka, w kształcie chińskiej kadzielnicy; kiedy podstawka jest używana, okrągła, wypukła pokrywka zostaje odwrócona do góry dnem.

7. *Jūichigatsu mikka*   *Hiru*

十一月三日 昼

Trzeci dzień jedenastego miesiąca
W dzień

W pokoju o wielkości dwóch mat
Yajima Kyūzaemon, Kusabeya Dōetsu

- kaligrafia mistrza Kokeia, małymi znakami
- kociołek: „smok w chmurach”
- na półce:
  - tykwa, w niej ułożony węgiel
  - miotełka z piór

△ zupa: z posiekanymi jarzynami

△ słuchotki⁶⁶ opiekane na rożenkach

△ pasta miso z aromatem *yuzu*, pieprzu z żółtodrzewu tylko dziesięć ziarenek

Później

- naczynie na herbatę: „Najpiękniejsze na Świecie”⁶⁷
- czarka: „Długa Podróż”⁶⁸
- naczynie na zimną wodę: ceramika *shigaraki*
- na półce miotełka z piór

---

⁶⁶ Jap. *awabi*, łac. *Halotis*, ang. *abalone*, mięczaki słuchotki, nazywane też „morskimi uszam”.

⁶⁷ Jap. *Tenkaichi* 天下一. Naczynie na herbatę o tej nazwie jest wymieniane w *Rikyū hyakkaiki* 利休百回記 („zapiski ze stu spotkań Rikyū”), m.in. jest tam raz wspomniane jako naczynie typu *katatsuki*, dosł. „z ramionami”, tzn. stosunkowo wysokie, proste, z wyraźnie zaznaczoną częścią górną przypominającą ramiona.

⁶⁸ Jap. *Nagatabi* 長旅. Czarka o tej nazwie jest poza tym wymieniana jedynie w *Rikyū hyakkaiki*, 20. dnia 9. miesiąca 18. roku ery Tenshō (1590). Ponadto, w opisie tego samego spotkania, tylko że przesuniętym o miesiąc, tzn. 20. dnia 10. miesiąca 18. roku ery Tenshō, wymieniany jest tam *kurojawan*, czyli czarna czarka, co wskazuje, że „Długa Podróż” mogła być czarna czarka z ceramiki raku.

8. *Jūichigatsu jūninichi Akatsuki*

十一月十二日 曉

Dwunasty dzień jedenastego miesiąca

Świtem

Uwaga: od wieczora pierwszy śnieg

Mistrz Shōrei, Yūsai⁶⁹, Nambō

— ślady tuszu Gulina⁷⁰: wers z kazania, jakie wygłosił w sali wykładowej w śnieżny dzień

— lampion

— kociołek z Temmyō⁷¹

— na półce: na tacy kadzielnica, naczynko na kadzidło, pałeczki do kadzidła

— miotełka z piór

— po jednym okrążeniu kadzielnicy⁷² zmieniono kadzidło na to o nazwie „Roztańczony Powóz”, przyniesione przez jednego z gości, Yusaia. Po jednym okrążeniu zostało ono wyjęte.

△ zupa: z fermentowaną soją

△ *tōfu* z wody

△ pasta *miso* z aromatem *yuzu*

△ sucharki ryżowe, grzyby *shiitake*

---

⁶⁹ Hosokawa, zob. przypis 28.

⁷⁰ Gulin Qingmao, jap. Kurin Seimu 古林清茂 (1282-1329), chiński mnich ze szkoły linji chan; miał wielu uczniów, również wśród japońskich mnichów, którzy udawali się do niego po przekaz nauk, m.in. Getsurin Dōkō, 1293-1351. W Japonii od dawna jego kaligrafie były bardzo cenione jako zwoje zawieszane w tokonomie; np. kaligrafia z imieniem Getsurina jest obecnie uznana za skarb narodowy (jap. *kokuhō*) i znajduje się w Muzeum Narodowym w Kioto.

⁷¹ Miejscowość Temmyō 天明 (obecnie część miasta Sano w pref. Tochigi, d. prowincja Shimotsuke), od dawnych czasów była centrum wydobywania rudy żelaza oraz związanych z tym rzemiosł, m.in. wyrabiano tam kociołki cenione przez ludzi herbaty – najczęściej ich ozdobę stanowiły nie wzory, lecz faktura powierzchni, a także inne sprzęty, np. letnie paleniska furo itp.

⁷² Podczas spotkań rozpoczynanych o świcie ustawiano na palenisku kociołek wypełniony świeżo zaczerpniętą zimną wodą. By jej gotowanie nie dłużyło się gościom, zabawiano się w tym czasie układaniem wierszy lub, tak jak przy tym spotkaniu, ceremonialnym paleniem i wachaniem kadzidła.

- naczynie na herbatę: o szerokim spodzie, na czworobocznej tacy
- czarka „oko niebios” z Yakushidō⁷³, na podstawie
- na półce miotłka z piór
- wnęka: zwój pozostał zawieszony

9. *Jūichigatsu jūshichinichi Yoru Yuki*

十一月十七日 夜 雪

Siedemnasty dzień jedenastego miesiąca

Noc

Śnieg

W pokoju wielkości czterech i pół maty

Omuro Goshō⁷⁴, Myōhōin⁷⁵, szlachetny pan Hino

Najpierw

- we wnęcie wiersz wielmożnego Teiki⁷⁶, „Wśród padającego śniegu...”
- przed wnęką pudełko na arkusze papieru do zapisywania wierszy⁷⁷
- kociołek: „smok w chmurach”, na łańcuchu
- na półce z szafeczką:

⁷³ Yakushidō 薬師堂 to nazwa świątyni buddyjskiej poświęconej buddzie Yakushi, jednak nie jest jasne, której ze świątyń o tej nazwie dotyczy ta wzmianka.

⁷⁴ Jap. Omuro Goshō 御室御所 jest tytułem przełożonego świątyni Ninnaji w Kioto. Tutaj tytuł ten może dotyczyć jednego z dwóch książąt krwi, którzy pełnili kolejno ten urząd w czasach, kiedy, jak się przypuszcza, powstały te zapiski.

⁷⁵ Jap. Myōhōin 妙法院, właśc. książę krwi Tsunetane 常胤 (1548-1621), który po porzuceniu świeckiego życia był przełożonym świątyni Myōhōin w Kioto.

⁷⁶ Zob. przypis 44 w rozdziale I, CZĘŚĆ 2 (*Silva Iaponicarum* III: 44). W zbiorze wierszy Teiki pt. *Shūi gusō* 拾遺愚草, czyli *Liche trawy* — *zbiór przybocznego Teiki*, zawarty jest wiersz *Furu yuki ni sate mo tomaranu okarino o hana no koromo no mazu kaeruramu*. Podczas tego spotkania dodatkową rozrywką, przygotowaną przez gospodarza, było komponowanie poezji – stąd inny niż zwykle zwój w tokonomie oraz przygotowane do zapisywania poezji sprzęty.

⁷⁷ Jap. *tanzakubako* 短冊箱. *Tanzaku* to prostokątny, wąski (zwykle około jednego *shaku* i dwóch *sun*, czyli 36 cm długości, na dwa *sun*, czyli 6 cm, szerokości) pasek cienkiego lub grubszego papieru, służącego do wypisywania wierszy *tanka* (później także *haiku* itp.); czasem również ozdobione rysunkiem, drobnymi skrawkami złocistego papieru itp. Pudełko na nie miało taki sam, charakterystyczny, wydłużony kształt.

- na tacy kadzielnica: seladon⁷⁸, naczynko na kadzidło: wyryte we wzór wirów wodnych, naczynie na resztki kadzidła: metalowe, pałeczki do ognia
  - naczynie na zimną wodę: w kształcie misy na wodę
  - miotelka z piór
- Goście układali wiersze, i kadzielnica także krążyła. Potem ułożono węgiel.

△ zupa: z posiekanymi jarzynami i pochrzynem⁷⁹

△ (potrawa gotowana:) z klusek pszennych, podsmażonych, i grzybów *shiitake*

△ (potrawa pieczona:) *tōfu* pieczone z sosem z pasty *miso*

Później

- Wnęka: tak jak była, tyle że pudełko na arkusze papieru zostało zabrane.
- na półce z szafeczką:
  - małe *natsume*
  - (czarka) z ceramiki *mishima*, bambusowe *chashaku*
  - czerpak
- W puszcze na żywność⁸⁰ podano różnorakie ciasteczka, i przyrządzono lekką herbatę.

10. *Jūichigatsu jūhachinichi Akatsuki yori*

十一月十八日 曉より

Osiemnasty dzień jedenastego miesiąca

Od świtu

---

⁷⁸ Seladon lub celadon, jap. *seiji* 青磁, chiń. *qingci*, rodzaj ceramiki o charakterystycznej seledynowoniebieskiej lub żółtawej barwie, nadawanej przez pokrycie naczyń specjalnym szkliwem o tej samej nazwie, zawierającym tlenek żelaza; początkowo ceramikę taką wytwarzano w Chinach, później także w Korei i Japonii.

⁷⁹ Jap. *satoimo* 里芋, łac. *dioscorea nipponica*, pol. pochrzyn japoński; roślina ta wytwarza nieduże, okrągłe, jadalne bulwy.

⁸⁰ Jap. *jikirō* 食籠, jedno z utensyliów stosowanych w herbacie, wzorowane na dużej puszcze na żywność, będącej sprzętem codziennego użytku, zwykle metalowej lub z laki, rytej we wzory; w herbacie puszka taka jest zwykle wykonana z laki, z pokrywką i bywa używana jako jeden z elementów ozdobnych w gabinecie pisarskim, poza tym *jikirō* wykonane z bambusa bywa wykorzystywane jako naczynie na *manjū*, bułeczki gotowane na parze, podawane jako część poczęstunku.

Śnieg

Uwaga: niebo roz pogodzone, księżyc na świtającym niebie

W pokoju wielkości dwóch mat

Sōmu, Furuta Oribe⁸¹

— obraz z kaligrafią pędzla Muji⁸², przedstawiający Daikui⁸³

— kociołek: z wzorem liści paulowni⁸⁴

— zawieszona lampka oliwna

— na półce: uchwyty do kociołka, miotełka z piór

Poza tym

— koszyk na węgiel: koszyk na zieleninę

△ zupa: zielenina, grzybki *shimeji*⁸⁵

△ (potrawa pieczona:) skowronki na glinianych talerzykach

△ czarne wodorosty

△ słodczyce: *funoyaki*, grzyby *shiitake*

Później

— naczynie na herbatę: małe *natsume*

— czarka: „Belkowanie Studzienki”⁸⁶, bambusowe *chashaku*

---

⁸¹ Furuta Oribe 古田織部 (1543-1615), *daimyō*, człowiek herbaty, od którego wywodzi się szkoła herbaty *oribe*, uczeń Rikyū, wyliczany jako jeden z tzw. *Rikyū shichitetsu*, „siedmiu mędrców Rikyū”; służył Hideyoshiemu jako jeden z *dōbōshū* 同朋衆, później zaś jako mistrz herbaty w rodzie Tokugawów; jednym z jego uczniów był inny z wybitnych mistrzów herbaty, Kobori Enshū. Pod jego kierunkiem została stworzona ceramika znana jako *oribe*.

⁸² Muji, jap. Mokkei 牧谿 (1280-do 1294), chiński mnich i malarz, tworzył malarstwo tuszem, które w Japonii było bardzo cenione i wywarło duży wpływ na japońskie *suibokuga* 水墨画, „obrazy malowane tuszem”.

⁸³ Daikui, jap. Taiki 戴逵, z czasów wschodniej dynastii Jin (jap. Shin 晋 265-420), poeta, kaligraf i muzyk, odznaczał się niezależnością ducha: znana jest anegdota o tym, jak nie ulegając prośbom władcy o to, by został jego nadwornym muzykiem, zniszczył swój instrument.

⁸⁴ Jap. *kiri* 桐, łac. *Paulownia tomentosa*, pol. paulownia cesarska.

⁸⁵ Jap. *shimeji*, łac. *Lyophyllum shimeji*, grzyb z rodzaju podblaszków; brak polskiej nazwy gatunkowej.

⁸⁶ Jap. *Tsutsui* 筒井, właśc. *Tsutsuizutsu* 筒井筒, słynna (jap. *meibutsu* 名物, zob. przypis 4 w rozdziale I, CZĘŚĆ 2 (*Silva Iaponicarum* III: 33) czarka z ceramiki *ido*,

- naczynie na zimną wodę: ceramika *shigaraki*
- czerpak
- podstawka pod pokrywkę: bambusowa

Poza tym

- naczynie na zużytą wodę: z wygiętego kawałka drewna

11. *Jūnigatsu itsuka Hiru*

十二月五日 昼

Piąty dzień dwunastego miesiąca

W dzień

Padał śnieg

W pokoju wielkości dwóch mat

Ishida Moku⁸⁷, Kinoshita Hankai⁸⁸

- kazanie w sali wykładowej w śnieżny dzień

przywieziona z Korei. Czarka ta należała do Tsutsui Junkeia. Nazwisko to można przetłumaczyć właśnie jako „okrągła studnia”, „studzienka”, ale historia tej nazwy jest dużo dłuższa. *Tsutsu* znaczy po japońsku „tuba”, „cylinder”; słowem *tsutsujawan* określane jest także typ głębokich czarek do herbaty, podobnych do kubków, używanych zwłaszcza zimą. Dopóki była w rękach Tsutsui Junkeia, czarka ta była nazywana *Tsutsui no tsutsujawan*, czyli „czarka typu *tsutsu*, należąca do Tsutsuiego” (w rzeczywistości czarka ta jest wprawdzie głęboka, ale nie jest to typowy przykład *tsutsujawanu*). Później Tsutsui ofiarował ją Toyotomiemu Hideyoshiemu, który ją bardzo cenił, jednak pewnego razu zdarzyło się, że służący stłukł ją niechcący, czym wywołał wielki gniew Hideyoshiego. Obecny przy tym zdarzeniu Hosokawa Yūsai, widząc, iż czarka pękła na pięć (jap. *itsutsu*) kawałków, przypomniał sobie znaną opowieść z *Ise monogatari* (zbiór 125 opowieści ilustrujących wiersze, prawdopodobnie z X w.) o obelkowanej studzience. W opowieści tej pada taki wiersz: „Pamiętasz studnię...? Gdym sięgał jej krawędzi, wzrost mój nie starczał... Ach, przez jej belkowanie tyś mnie nie dostrzegła.” (W. Kotański 1961 *Dziesięć tysięcy liści. Antologia literatury japońskiej*. Warszawa: PWN), zaś Hosokawa sparafrazował go takim mniej więcej wierszem: „Pamiętasz studnię...? Pięć połamanych krawędzi czarki jak studzienka... Ach, na swoje barki tyś to ją wzięła”. Oba wiersze zawierają nieprzetłumaczalne gry słów *tsutsui* „okrągła studnia“, *izutsu* „belkowanie studni“, *itsutsu* „pięć“ i in. Od tego momentu czarkę zaczęto nazywać *Tsutsuizutsu*.

⁸⁷ Ishida Moku 石田柰, właśc. Ishida Masazumi 石田正澄, brat Ishidy Mitsunariego, wojownik i człowiek herbaty, służył Hideyoshiemu.

⁸⁸ Kinoshita Hankai 木下半介, właśc. Kinoshita Yoshitaka 木下吉隆 (?-1598), wojownik i mistrz herbaty, służył Hideyoshiemu.

- kociołek: z Temmyō, z wzorem padającego gradu
- na półce: węgiel włożony do koszyka na zieleninę
- miotełka z piór

- △ zupa: z posiekanymi jarzynami i małymi ptaszkami
- △ pieczony dorsz
- △ czarne wodorosty
- △ *funoyaki*, grzyby *kawatake*

Później

- naczynie na herbatę: czarne
- czarka: „Belkowanie Studzienki”
- naczynie na zimną wodę: ceramika *bizen*
- kwiaty śliwy w kawałku bambusa

12. Jūnigatsu jūichinichi Asameshi go

十二月十一日 朝飯後

Jedenasty dzień dwunastego miesiąca

Po śniadaniu

Spotkanie niespodziewane

W pokoju wielkości dwóch mat

Toda Mimbu⁸⁹, Ikeda Bitchū⁹⁰

Najpierw

- łyk lekkiej herbaty
- naczynie na zimną wodę: ceramika *bizen*
- [naczynie na herbatę:] z głęboką pokrywką⁹¹

△ wodorosty listownice, opiekane; kasztany

---

⁸⁹ Toda Mimbu 戸田民部, właśc. Toda Katsutaka 戸田勝隆 (?-1594), wojownik, wasal Hideyoshiego, wymieniany jako gość w zapiskach o spotkaniach herbacianych Rikyū i Tsudy Sōgyū.

⁹⁰ Ikeda Bitchū 池田備中, właśc. Ikeda Nagayoshi 池田長吉 (1570-1614), wojownik, wasal Hideyoshiego, przydomek Bitchū pochodzi stąd, iż w 1585 r. został mianowany namiestnikiem prowincji Bitchū (ob. zachodnia część pref. Okayama).

⁹¹ Jap. *nakatsugi* 中次, dosłownie: „złączone w środku”, nazywane tak dlatego, że głęboka pokrywka sięga połowy naczynia.

- poprawiono węgiel, do tego koszyk na zieleninę
- kociołek: „smok w chmurach”
- na półce: naczynko na kadzidło, miotłka z piór
- wnęka: kaligrafia Dongyu, od początku
- [potem] zwój z wnęki zwinięty, śliwy w kawałku bambusa
- naczynie na herbatę: o szerokim spodzie, na tacy
- „oko niebios”
- naczynie na zimną wodę: ceramika *bizen*, to co na początku

13. *Jūnigatsu jūrokunichi Asameshi go*

十二月十六日 朝飯後

Szesnasty dzień dwunastego miesiąca

Po śniadaniu

Spotkanie niespodziewane

W pokoju wielkości dwóch mat

Wizyta dostojnego gościa⁹²

A właściwie — w drodze powrotnej ze świątyni

Osoby towarzyszące: Mistrz, Sōgyū⁹³

Najpierw

— kaligrafia Yu Liao’ana⁹⁴

— kociołek: „smok w chmurach”

— na półce: uchwyty do kociołka, miotłka z piór

— na tacy do wonności: kadzielnica, naczynko na kadzidło, pałeczki i naczynie na resztki kadzidła, wszystko to ułożone razem i tak wniesione

---

⁹² O ile dawniejsze komentarze przyjmowały, iż była to wizyta Toyotomiiego Hideyoshiego, to np. Kumakura Isao 熊倉功夫 w *Nampōroku o yomu* 南方録を読む (*Czytając Nampōroku*), Kyōto 1983, str. 108-109, wyjaśnia, iż jeśli weźmie się pod uwagę m.in. daty życia Mistrza, czyli Shōreia, a także daty działań wojennych Hideyoshiego, opis ten musi dotyczyć spotkania, które odbyło się wcześniej, zaś gościem był Oda Nobunaga.

⁹³ Zob. przypis 14 w rozdziale I, CZĘŚĆ 1 (*Silva Iaponicarum* II: 23)

⁹⁴ Jap. Yoku Ryōan 欲了庵, właśc. Liao’an Qingyu, jap. Ryōan Seiyoku 了庵清欲 (1288-1363), chiński mnich ze szkoły linchi chan, uczeń i spadkobierca nauk Gulina Qingmao, uprawiał kaligrafię. Miał wielu uczniów wśród japońskich mnichów przybywających po nauki do Chin; za ich pośrednictwem kaligrafie Liao’ana zostały przekazane do Japonii, gdzie zdobyły uznanie ludzi herbaty.

— Wypalono kadzidło.

△ na małej tacce kwadratowej, ze ściankami: pieczone ziemniaki, kasztany z wody

— wazon z kawałka bambusa, śliwy

— naczynie na herbatę: z okrągłym, płaskim denkiem

— czarna czarka „Pręgowana”⁹⁵

— naczynie na zimną wodę: ceramika *seto*

Gdy powyższe skończyło się, dostojny gość przeszedł do gabinetu pisarskiego i w godzinie konia⁹⁶ podano posiłek. Mistrz pożegnał się.

△ zupa: z mięsem żurawia

△ potrawa z octem⁹⁷

△ potrawa gotowana: paski suszonej rzodkwi z korzeniem łopianu i ziemniakiem

△ druga zupa: z dorszem

△ na glinianych talerzykach: małe ptaszki

△ sałatka: z dzięgławy⁹⁸

△ *sashimi*: karp, *managatsuo*⁹⁹

△ kiszonka¹⁰⁰

---

⁹⁵ Jap. Shimasuji 嶋筋, słynna czarka z ceramiki *seto*, typu *kutsugata* 沓形, „w kształcie bucika“ (kształt nieregularny, zbliżony do zaokrąglonego trójkąta, z przewężeniem w dolnej części czarki), nazywana „Pręgowaną” ze względu na odcisnięte na ściankach wyraźne rzędy równoległych rowków. Używana najpierw przez Rikyū, następnie trafiła do rąk Nambō Sōkeia. Prawdopodobnie była wzorem dla czarek z ceramiki *oribe* (rodzaj ceramiki zapoczątkowanej pod kierunkiem Furuta Oribe) o podobnym kształcie *kutsugata*. Por. rozdział *Metsugo*, czyli *Po śmierci*, fragment „*Kono bō, shitsuboku ni shite...*”.

⁹⁶ Czyli o dwunastej.

⁹⁷ Jap. *namasu* 鱈, nazwa potrawy z pociętego w paski mięsa z ptaków, ryb, małż itp, doprawionego octem i innymi przyprawami.

⁹⁸ Jap. *udo*, łac. *Aralia cordata*, pol. dzięgława lub aralia sercowata, roślina wieloletnia rosnąca w Japonii dziko, w górach; młode pędy jadalne.

⁹⁹ Jap. *managatsuo*, łac. *Pampus punctatissimus*, brak polskiej nazwy gatunkowej, ryba morska z rodziny żuwakowatych.

¹⁰⁰ Jap. *kō no mono* 香物; w tych czasach oznaczało to przede wszystkim warzywa, zwłaszcza rzodkiew, kiszone w paście *miso*, jednak nie wiadomo, czy w tym miejscu chodzi o taką właśnie kiszonkę.

- △ zakąska: małże *tairagi*¹⁰¹, przepiórki
- △ korzeń lotosu
- △ czysta zupa: z przegrzebkami¹⁰² i małymi rzepekami
- △ słodycze: pomarańcze, sucharki ryżowe, granaty, słodkie persymony, gruszki

Wnęka

- para malowideł: pejzaże Mayuana¹⁰³
- kadzielnica w kształcie wilka, na podstawie wyrzeżanej we wzór wirów

Wnęka w gabinecie pisarskim

- kamień do rozcierania tuszu Zi'anga¹⁰⁴
- naczynko na wodę do kaligrafii, w kształcie żółwia
- stojak do pędzli
- tusz
- zwój wypisany przez Zi'anga

Na przemiennych półkach

- puszka na żywność
- pejzaż na tacy¹⁰⁵: „Podróżne Ścieżki”

Na życzenie dostojnego gościa ustawiono *daisu*¹⁰⁶ i gospodarz przyrządził herbatę, z użyciem naczynia na herbatę „wielkie morze”¹⁰⁷.

---

¹⁰¹ Jap. *tairagi*, łac. *Atrina pectinata*, ang. *sea wing, pen shell*, małża z rodziny *Pinnidae*, czyli szolchr.

¹⁰² Jap. *hotategai*, łac. *Patinopecten yessoensis*, małże z rodzaju przegrzebków.

¹⁰³ Mayuan, jap. Baen 馬遠, malarz chiński z czasów dynastii Song (jap. Sō 宋, 960-1279), wybitny twórca pejzaży, jego malarstwo wywarło duży wpływ na japońską twórczość okresu Muromachi 室町 (1333-1573). Wspominał tutaj pejzaże Baena to para malowideł przedstawiających krajobraz w deszczu i samotnego rybaka na rzece zimą.

¹⁰⁴ Właśc. Zhao Zi'ang, jap. Chō Sugō 趙子昂 (1254-1322), wszechstronnie uzdolniony malarz, kaligraf i literat chiński z czasów dynastii Song; jego stylem inspirował się wspominany wyżej Yu Liao'an.

¹⁰⁵ Jap. *bonsan* 盆山, także *bonseki* 盆石, pejzaż ułożony z kamyków, piasku itp. na tacy. W okresie Muromachi pejzaże takie stały się popularne wraz z rozwojem drogi herbaty i ikebany i używane były m.in. jako ozdoba gabinetu pisarskiego.

¹⁰⁶ Zob. przypis 7 w rozdziale I, CZĘŚĆ 1 (*Silva Iaponicarum* II: 21).

¹⁰⁷ Jap. *taikai* 大海, typ *chaire*, czyli naczynia na herbatę: stosunkowo duże, lekko spłaszczone, o szerokim otworze, nazwane tak przez skojarzenie wyglądu z szeroką

14. Jūnigatsu nijūninichi Saru no toki yori

十二月廿二日 申ノ時より

Dwudziesty drugi dzień dwunastego miesiąca

Od godziny mały¹⁰⁸

W pokoju wielkości dwóch mat

Sōshitsu¹⁰⁹, Fujiuchi¹¹⁰

- w małym koszyku „białe kule”
- kociołek: „smok w chmurach”
- na półce: naczynko na kadzidło, miotełka z piór
- czysta zupa: ze słuchotkami, sake — dwie kolejki
- na rożenkach: kurczak, grzyby *shiitake*

Później na ziemi rosy wystawiono latarnię

- kaligrafia Yu Liao’ana
- na półce: naczynie na herbatę — „Najpiękniejsze na Świecie”, miotełka z piór
- zawieszona lampka oliwna
- naczynie na zimną wodę: okrągły ceberek, w stylu *shin*¹¹¹
- czarka: ceramika *mishima*

15. Jūnigatsu nijūgonichi Yoru

十二月廿五日 夜

Dwudziesty piąty dzień dwunastego miesiąca

Nocą

*Setsubun*¹¹²

---

przestrzenią morza.

¹⁰⁸ Czyli od czwartej po południu.

¹⁰⁹ Shimai Sōshitsu 島井宗室 (1539?-1615), zamożny kupiec z Hakaty, człowiek herbaty, utrzymywał kontakty z ludźmi herbaty z Sakai.

¹¹⁰ Postać nieznana.

¹¹¹ Zob. przypis 8 w rozdziale I, CZĘŚĆ 1 (*Silva Iaponicarum* II: 21).

¹¹² Jap. *setsubun* 節分, punkt przełomowy, przypadający cztery razy do roku, ostatni dzień danej pory roku; następny dzień jest uważany za początek kolejnej pory roku. *Setsubun* pomiędzy zimą a wiosną przypada zwykle blisko Nowego Roku;

Wielki śnieg Spotkanie niespodziewane

W pokoju wielkości czterech mat
Kanamori¹¹³, Tomita¹¹⁴, I Sakyō¹¹⁵

Wieczorem, w trzeciej części godziny koguta¹¹⁶, niespodziewanie ktoś zapukał do bramy i ponieważ okazało się, że przyszli trzej wyżej wymienieni, od razu otworzono furtkę do ziemi rosy i goście zostali z miejsca zaproszeni do pokoju o wielkości czterech i pół maty. Po zaprowadzeniu gości do pokoju, gospodarz, wracając, łopataą do odśnieżania usunął śnieg z kamieni do stąpania w ogrodzie. Wyniósł do ogrodu lampion, jednak ustawił go na ławeczce.

Najpierw

— malowidło Muji: Jurōjin¹¹⁷

— czworoboczny kociołek

— lichtarz

— naczynko na kadzidło wyryte we wzór wirów, do tego kadzielnica w kształcie kaczki

— na półce *kyūdai*¹¹⁸:

— naczynie na zimną wodę: bez rysunku

---

współcześnie jest to jedyny *setsubun*, o którym nadal się pamięta, a związane z nim święto obchodzone jest w świątyniach buddyjskich i chramach.

¹¹³ Właśc. Kanamori Nagachika 金森長近 (1524-1608), wojownik, studiował herbatę pod kierunkiem Rikyū.

¹¹⁴ Właśc. Tomita Tomonobu 留田知信, znany jako Tomita Sakon 富田左近 (?-1599), wojownik i człowiek herbaty, znane są zapisy o jego spotkaniach herbacianych z Tsudą Sōgyū i Yamanoue Sōji.

¹¹⁵ Właśc. prawdopodobnie Tsuge Sakyō.

¹¹⁶ Czyli mniej więcej od 18:20 do 19:00.

¹¹⁷ Jap. Jurōjin 寿老人, imię chińskiego bóstwa taoistycznego, w Japonii zaliczonego do grupy siedmiu bogów szczęścia. Przedstawiany jako niski siwowłosy staruszek z wydłużoną głową, trzymający wachlarz i laskę obwiązaną wstążką, prowadzący samę, Jurōjin jest symbolem długowieczności.

¹¹⁸ Właśc. *kyūdai daisu* 弓台台子, w skrócie *kyūdaisu* 弓台子, rodzaj *daisu*; zdarza się także, iż pod niektórymi nazwami kryją się różniące się od siebie sprzęty. *Kyūdaisu* zostało sprowadzone do Japonii z Chin, gdzie miało zostać stworzone na wzór bramy przekraczanej przez kandydatów na urzędników, którzy pomyślnie przeszli przez egzaminy urzędnicze. Składa się z dwóch płyt, dolnej i górnej, połączonych dwoma słupkami, dwa brzegi górnej płytki bywają wywiniete do góry; Rikyū z upodobaniem używał takiej półki pokrytej laką w stylu *shin*, uroczystym.

- naczynie do wstawiania czerpaka: ze spodem jak brzoskwinia
- naczynie na zużytą wodę: z wąskim otworem
- podstawka pod pokrywkę: czworoboczna „nocna nauka”¹¹⁹
- na górze: naczynko na kadzidło, miotełka z piór

- △ zupa: z zieleniną i paskami ryby
- △ potrawa z octem
- △ słuchotki opiekane na rożenkach
- △ słodycze: sucharki ryżowe, grzyby *shiitake*

Później

- na górze półki *kyūdai*
  - naczynie na herbatę: z szerokim spodem, na tacy
  - czarka „oko niebios” na podstawce, na rondzie podstawki kościane *chashaku Jōō*
- czarka na zmianę: ze śladem pociągnięcia pędzlem
- wnęka: tak jak była; przedtem metalowy, duży wazon na kwiaty, w nim obfitość gałęzi śliwy

16. *Jūnigatsu nijūrokunichi* Asa 十二月廿六日 朝

Dwudziesty szósty dzień dwunastego miesiąca
Rankiem
Początek wiosny¹²⁰

W pokoju wielkości czterech i pół maty
Konishi, namiestnik Settsu¹²¹, Oribe, Sōkyū, Jōrin¹²²

¹¹⁹ Jap. *yagaku* 夜学, typ *futaoki*, czyli podstawki pod pokrywkę, często z ceramiki saladon, o kształcie wzorowanym na kształcie lampki, jaką stawiano na stole podczas nauki nocą. Podstawki pod pokrywkę typu *yagaku* mają zwykle z czterech stron wycięcia, przez które widoczne byłoby światło lampki.

¹²⁰ Jap. *risshun* 立春, początek pierwszego z dwudziestu czterech *sekki*, czyli okresów, na jakie podzielony rok w kalendarzu księżycowym; współcześnie przypada zwykle pomiędzy czwartym a ósmym lutego.

¹²¹ Właśc. Konishi Yukinaga 小西行長 (?-1600), wojownik, chrześcijanin, wasal Toyotomiego Hideyoshiego, choć sam nie poświęcił się drodze herbaty, wiadomo, że bywał na spotkaniach herbacianych Rikyū czy Kamiya Sōtana.

Najpierw

- kaligrafia Kokeia, wielkimi znakami: „Podmuchy wiosennego wiatru”
- kociołek: z wzorem padającego gradu
- na półce *horadana*¹²³:
  - naczynie na zimną wodę: ceramika *shigaraki*
  - na górnej półce: naczynko na kadzidło z wróbelkiem, miotełka z piór

- △ zupa: zielenina z korzonkami
- △ potrawa z octem: ocet rozarty z zieleniną
- △ czarne wodorosty
- △ słodczyce: noworoczne

Później

- śliwa w koszyku
- na półce *horadana*:
  - na górnej półce *natsume* o płaskim wieczku, na czworobocznej tacy
  - na dolnej półce naczynie na zimną wodę: jak wyżej
  - czerpak zawieszony z boku
  - podstawka pod pokrywkę: bambus

Poza tym

- naczynie na zużytą wodę: „przyniesione przez monsuny”¹²⁴

---

¹²² Właśc. Tateishi Jōrin 立石紹林, mieszkaniec Sakai, człowiek herbaty.

¹²³ Jap. *horadana* 洞棚, typ półki; według *Nampōroku* zaprojektowana przez Imai Sōkyū, a nazwana tak przez mistrza Dairina (1480-1560), 91. przełożonego świątyni Daitokujū, u którego Takeno Jōō i Rikyū studiowali zen. Nie jest jasne, co sprawiło, że taka właśnie nazwa została nadana: w słowie *horadana* pierwsza część, *hora*, znaczy „grota“, „jama“, zaś *dana* (udźwięczniona postać słowa *tana*) to „półka“. *Horadana* składa się z dwóch płyt, dolnej i górnej, połączonych nie słupkami, lecz ustawionymi pionowo deskami lekko zwężającymi się do góry, z wycięciami w kształcie odwróconych serc; po prawej stronie ma haczyk, na którym można zawiesić czerpak lub miotełkę z piór. Już w czasach powstawania *Nampōroku* *horadana* była rzadko używana, później zaś zaniechana. Por. rozdział *Metsugo*, czyli *Po śmierci*, fragment „*Yojōhan ni, tana mae no...*”.

¹²⁴ Jap. *monsasu*, typ naczynia na zużytą wodę; słowem *monsasu*, pochodzącym prawdopodobnie od słowa „monsun” określane były przedmioty sprowadzone do Japonii z różnych krajów, w tym europejskich, przeważnie za pośrednictwem portów

17. *Shōgatsu gantan*

正月元旦

Pierwszy dzień Nowego Roku

Bez gości

W pokoju wielkości czterech i pół maty, modlitwa o pomyślność i duży łyk herbaty

— Jurōjin Muji

— kociołek: „smok w chmurach”

— kwadratowy cebrzyk: obwiązany świętym sznurem¹²⁵

— naczynie na herbatę: z szerokim spodem, na tacy

— czarka „oko niebios” z Yakushidō, na podstawie

— wazon na kwiaty: „żurawia szyjka”¹²⁶, śliwy

— węgiel w koszyku z tykwy z rączką

18. *Shōgatsu itsuka Hiru*

正月五日 昼

Piąty dzień pierwszego miesiąca

W dzień

Dzień szczura¹²⁷

Filipin i Indonezji.

¹²⁵ Jap. *shime*, właśc. *shimenawa* 標縄, sznury rozciągnane w chramach shintoistycznych, a także na drzewach i w innych miejscach, dla zaznaczenia czystości, świętości miejsca; w obszar oznaczony *shimenawa* nie wolno wkraczać w stanie skalania. Używa się ich także jako ozdoby w domach podczas świąt, np. Nowego Roku.

¹²⁶ Jap. *tsurukubi* 鶴首, określenie naczyń takich jak wazony, naczynia na herbatę, a nawet kociołki, z wydłużoną niczym u żurawia szyjką.

¹²⁷ Był to tzw. pierwszy dzień szczura, *hatsu ne no hi* 初子の日. Kolejne dni były dawniej w Japonii określane nazwami dwunastu zwierząt z chińskiego zodiaku, nazywanego po japońsku: *jūnishi* 十二支, dosł. „dwanaście gałęzi”, poczynając od szczura, a kończąc na dziku; znaki te były też łączone z tzw. *jikkan* 十干, dosł. „dziesięć pni”, tworząc razem sześćdziesiąt kombinacji, używanych do oznaczania kolejnych lat, a także kolejnych dni w roku. Pierwszy w roku dzień szczura był czasem tradycyjnych zabaw na dworze, nazywanych *ne no hi no asobi* 'zabawy w dniu szczura', takich jak zrywanie młodych drzewek sosny; zabawy te były częścią obchodów Nowego Roku, a był to zwyczaj przeniesiony do Japonii z Chin, gdzie tego dnia spożywano dwanaście rodzajów młodych warzyw, modląc się o zdrowie i pomyślność.

W pokoju wielkości trzech mat
szlachetny pan Hino, Yūsai, Sōkyū

Najpierw

— we wnęce: na tacy z nóżkami ozdoba z rozciągniętego płata małży
słuchotki¹²⁸

— sosenka z korzeniami¹²⁹

— kociołek: „smok w chmurach”

— na półce: węgiel w koszyku z tykwy, miotełka z piór

△ zupa: ze „słowiczą zielenią”¹³⁰

△ potrawa z octem: kurczak

△ czarne wodorosty, słuchotki opiekane na rożenkach

△ (sałatka:) rzepka z sosem z zieleniny

△ *funoyaki*, grzyby *shiitake*

— „Wiosenny wiatr...” Kokeia

— naczynie na herbatę: w kształcie stojącego bębena¹³¹

— „Belkowanie Studzienki”, bambusowe chashaku

— naczynie na zimną wodę: ceramika *shigaraki*

— na półce: pióro

19. *Shōgatsu nanoka* Asa

正月七日 朝

Siódmy dzień pierwszego miesiąca

Rankiem

---

¹²⁸ Jap. *noshi*, produkt początkowo spożywany wraz z alkoholem podczas ceremonii religijnych, później również używany jako jeden ze zwyczajowych darów składanych przy uroczystych okazjach, dekoracja podczas świąt itp.

¹²⁹ Ustawiona dekoracyjnie właśnie na pierwszy dzień szczura, jako odniesienie do tradycyjnych zabaw tego dnia; słowo „korzenie”, po japońsku *ne*, brzmi tak samo jak „szczur” – *ne*.

¹³⁰ Jap. *uguisuna* 鶯ナ, inna nazwa rośliny nazywanej najczęściej *komatsuna*, łac. *Brassica campestris*, pol. kapusta polna; roślina o soczystych, miękkich, zielonych liściach.

¹³¹ Jap. *ryūko* lub *ryūgo*, określenie kształtu przedmiotów, które mają szerszą, płaską górę i dół, i lekko wklęsły środek.

W pokoju wielkości dwóch mat
Matsuoka Ukyō¹³², Jumyōin¹³³

Najpierw

— „Wiosenny wiatr...” Kokeia

— kociołek z paulownią

— na półce: uchwyty do kociołka, miotełka z piór

△ kleik z siedmioma ziołami¹³⁴

△ na małych rożenkach: opiekane słuchotki, rozmaite grzyby

Później

— w kawałku bambusa śliwy

— naczynie na herbatę: z okrągłym, płaskim denkiem, na tacy

— czarka: czarna

— naczynie na zimną wodę: kwadratowy cebrzyk, ustawiony po wniesieniu

20. *Shōgatsu jūgonichi* Yoru

正月十五日 夜

Piętnasty dzień pierwszego miesiąca

Nocą

W pokoju wielkości trzech mat

Sōun¹³⁵, Mochiya Dōzen¹³⁶ i z tej samej rodziny Matashichi¹³⁷

---

¹³² Jp. Matsuoka Ukyō 松岡右京, jedna z osób przybocznych, służących Toyotomiemu Hideyoshiemu.

¹³³ Jap. Jumyōin 寿命院, właśc. Hata Sōha 秦宗巴, lekarz (m.in. siostrzeńca Hideyoshiego, Toyotomiiego Hidetsugu), znany także ze swojego zainteresowania herbatą i poezją.

¹³⁴ Jap. *nanakusa no kayu* 七草ノカユ, potrawa tradycyjnie jedzona siódmego dnia nowego roku, mająca zapewnić zdrowie i pomyślność w tym roku, kleik ryżowy ugotowany razem z tzw. siedmioma wiosennymi ziołami, do których należą m.in. tasznik, gwiazdnica, szarota, rzepa.

¹³⁵ 宗雲, nie jest jasne, o jaką postać chodzi.

¹³⁶ Jap. Mochiya Dōzen 餅屋道善, prawdopodobnie chodzi o Kawabata Dōki 川端道喜 (?-1592), nazywanego zwykle przydomkiem Mochiya; podane tu imię Dōzen mogło być przekreślonym imieniem Dōki. Kawabata Dōki był wytwórcą ciasteczek w Kioto,

Najpierw

— kaligrafia Yu Liao'ana

— „smok w chmurach”

— na półce: naczynko na kadzidło, motylek z piór

— lampka oliwna

△ zupa: z żurawiem

△ potrawa z octem: cienkie plasterki ryby z octem rozartym z zieleniną

△ czarne wodorosty

△ sucharki ryżowe, pieczone kasztany

Później

— wnęka: zwój został zwinięty, śliwy w koszyku

Na półce

— czarka: „Belkowanie Studzienki”, w nią włożone małe *natsume*

— *chashaku*

— naczynie na zimną wodę: ceramika *shigaraki*

— na pokrywce: *chasen*¹³⁸, *chakin*¹³⁹

— czerpak

— podstawka pod pokrywkę: ucięta z bambusa

Otdąd aż do trzeciego dnia trzeciego miesiąca – w Sakai¹⁴⁰

---

m.in. dostarczał je na dwór cesarski; był także człowiekiem herbaty i znawcą poezji.

¹³⁷ 又七, brak bliższych informacji o tej postaci.

¹³⁸ Jap. *chasen* 茶筌, rodzaj pędzla, bądź matówki, koniecznego do przyrządzenia herbaty: służy do dokładnego rozmieszania proszku herbacianego z gorącą wodą; wykonywany tak, że kawałek bambusa nacina się po wielokroć, tworząc cienkie pręciki (współcześnie zwykle 100 do 120 pręcików).

¹³⁹ Jap. *chakin* 茶巾, lniana szmatka używana do czyszczenia czarek, a ponadto w niektórych sytuacjach do przecierania kociołka, ocierania dzióbka *mizutsugi*, czyli dzbanka na wodę, itp.

¹⁴⁰ Co oznacza, iż dalej opisane spotkania herbaciane odbywały się w rezydencji Rikyū w Sakai.

21. *Shōgatsu nijūshichinichi* Asa

正月廿七日 朝

Dwudziesty siódmy dzień pierwszego miesiąca

Rankiem

Dla wyjaśnienia, w sprawie osoby z północnych prowincji wczoraj wieczorem zwrócono się do mnie z prośbą o spotkanie, z polecenia Jōrina.

W pokoju wielkości dwóch mat

Maruyama Bansetsu¹⁴¹ i jeszcze jedna osoba, później dowiadywałem się, ale nie wiem, kto to był

— ślady tuszu Yuanwu

— kociołek: z wzorem padającego gradu

— na półce: naczynko na kadzidło, miotłka z piór

Poza tym

— węgiel w koszyku na zieleninę

— naczynko na kadzidło: wyryte we wzór wirów wodnych

Na cedrowej, kwadratowej tacy ze ściankami

△ zupa: z posiekanymi jarzynami

△ uformowany ryż

△ potrawa pieczona: morlesz

△ czarne wodorosty

△ słodycze: pieczone kasztany, grzyby *shiitake*

Później

— zwój został zwinięty, zawieszono wazon „łódka rybaka”, a dokładniej

— zawieszony został jako „łódka wypływająca”¹⁴²; bazie wierzbowe

---

¹⁴¹ Jap. Maruyama Bansetsu 丸山晩雪, współczesne komentarze podają dwie możliwości objaśnienia tej postaci. Według jednej z nich, wystąpiły błędy w zapisie zarówno imienia, jak i nazwiska, które powinny brzmieć Anayama Baisetsu 穴山梅雪, właśc. Anayama Nobukimi 穴山信君 (1541-1582) – był to wojownik, wasal rodu Takedów. Według drugiej z nich chodzi tu o postać Fujūan Baisetsu 不住庵梅雪, znanego kiotyjskiego mistrza herbaty,

¹⁴² Jap. *fune hanaire* 舟花入, naczynie na kwiaty przypominające wyglądem łódkę, wykonane z uciętego kawałka bambusa, zwykle zawieszane w tokonomie na cienkim pasku bambusa, łańcuszku itp. W tokonomie rozróżnia się *geza*, czyli dolną, niższą

— na półce: naczynie na herbatę — z szerokim spodem, na tacy; miotełka z piór

Poza tym

— naczynie na zimną wodę: kwadratowy cebrzyk

— czarka: czarna, bambusowe *chashaku*

— naczynie na zużytą wodę: ceramika *bizen*, podstawka pod pokrywkę: ucięta z bambusa

Gdy powyższe minęło goście zostali poproszeni o ułożenie węgla¹⁴³, więc nastąpiło poprawianie węgla, a później przyrządzono po czarce lekkiej herbaty.

22. *Nigatsu mikka Hiru*

二月三日 昼

Trzeci dzień drugiego miesiąca

W dzień

Uwaga: ze względu na pozostałą odrobinę śniegu ziemi rosy nie skropiono wodą.

W pokoju o wielkości trzech mat

Daimonjiya Yōsei¹⁴⁴, z tej samej rodziny Sōshun¹⁴⁵

---

stronę (od strony *tokobashira*, czyli kolumny), i *jōza*, czyli górną, wyższą stronę (po przeciwniej stronie niż kolumna). Uważano, że takie naczynie na kwiaty wyobraża łódkę wypływającą z przystani, kiedy dziób był skierowany w stronę *jōza*, zaś wracającą do przystani, kiedy był skierowany w stronę *geza*. Do południa zawieszano to naczynie jako łódkę wypływającą, zaś później jako wracającą do przystani.

¹⁴³ Tzw. *sumidema* 墨点前, czyli zgodne z ustaloną etykietą układanie węgla w palenisku, wykonywane zwykle przez gospodarza w trakcie spotkania herbacianego, wobec zgromadzonych gości; tutaj gospodarz prosi o wykonanie tej czynności jednego z gości. Przy *sumidema* układa się od początku (tzw. *shozumi* 初墨) lub poprawia już ułożone węgielki (tzw. *gozumi* 後墨), do paleniska wkłada się też kawałek kadzidła.

¹⁴⁴ Jap. Daimonjiya Yōsei 大文字屋養清; rodzina Daimonjiya była jedną ze znanych kiotyjskich rodzin mieszczańskich, należąca do *kayō chōza*, czyli gildii nosicieli lektyk służących arystokracji; dzięki otrzymanym przywilejom członkowie tej gildii później mogli zająć się kupiectwem. Yōsei był kupcem, mieszkającym w okolicy Tachiuri, synem Eiho.

¹⁴⁵ Jap. Sōshun 宗春, prawdopodobnie jest to pomyłka i chodzi tu o Hariya Sōshuna 針屋宗春, człowieka herbaty, ucznia Rikyū, wymienianego w wielu tekstach poświęconych herbacie; podobnie jak Daimonjiya był on kupcem z okolicy

Najpierw

— kaligrafia Dongyu

— kociołek: z wzorem padającego gradu

— na półce: uchwyty do kociołka, miotłka z piór

△ zupa: z małymi rzepkami i małżami tairagi

△ morlesz, z ikłą

△ czarne wodorosty

△ sałatka

△ słodycze: prażone nasionka czwórczaka¹⁴⁶, grzyby *shiitake*

— bazy wierzbowe w koszyku

— na półce: naczynie na herbatę – małe *natsume*

— naczynie na zimną wodę: ceramika *seto*

— czerpak

— podstawka pod pokrywkę: pieczęć Linji¹⁴⁷

Poza tym

— czarka: ceramika *mishima*, wniesiona w naczyniu na zużytą wodę

23. *Nigatsu itsuka Asa*

二月五日 朝

Piąty dzień drugiego miesiąca

Rankiem

Płaty pozostałego śniegu tu i ówdzie. Sprzątnięto cały śnieg spod drzew, pozostawiając tylko trochę na czubkach gałęzi.

W pokoju wielkości dwóch mat

Mistrz, Nambō, Sōkei

— kaligrafia Yu Liao'ana

— „smok w chmurach”

— półka: naczynko na kadzidło, miotłka z piór

Kamitachiuri w Kioto.

¹⁴⁶ Jap. *kaya*, łac. *Torreya nucifera*, pol. czwórczak orzechowy, nazywany też toreją japońską.

¹⁴⁷ Zob. przypisy 37 i 38 w rozdziale I, CZĘŚĆ II (Silva Iaponicarum III: 42).

Poza tym

△ zupa: z siekanymi jarzynami i małymi rzepkami

△ rzepa gotowana na parze

△ sałatka z młodych pędów skrzyphu¹⁴⁸ i pietruszki¹⁴⁹

Później

— wnęka: tak jak było

— na półce: podstawka pod pokrywkę — pieczęć Linji

— naczynie na zimną wodę: ceramika *shigaraki*, na wierzchu czerpak

— naczynie na herbatę: czarne

— czarka: „Długa Podróż”

Poza tym

— naczynie na zużytą wodę: ceramika *bizen*

24. *Nigatsu jūgonichi* Asa

二月十五日 朝

Piętnasty dzień drugiego miesiąca

Rankiem

Wziąłem ze sobą herbatę do świątyni Nanshūji¹⁵⁰, tam spotkanie w pokoju wielkości czterech i pół maty.

Mistrz, Nambō – ci na pierwszym miejscu – i Sōnō

Najpierw

— kaligrafia Yuanwu

— kociołek: czworoboczny

— na półce *horadana*:

— na wierzchu tylko naczynko na kadzidło, z wróbelkiem

— u dołu naczynie na zimną wodę: ceramika *seto*, miotłka z piór

— zawieszona z boku

△ przy stoliku do ryżu

---

¹⁴⁸ Jap. *tsukuzukushi*, współcześnie *tsukushi*, łac. *Equisetum arvense*, pol. skrzyp polny. Młode pędy je się oskrobane z twardej skórki i obgotowane.

¹⁴⁹ Jap. *seri*, łac. *Oenanthe javanica*, jadalna roślina z rodzaju *Oenanthe*, pokrewna pietruszce.

¹⁵⁰ Zob. przypis 13 w rozdziale I, CZĘŚĆ 2 (*Silva Iaponicarum* III: 35).

- △ zupa: z siekanymi jarzynami
- △ uformowany ryż
- △ potrawa gotowana: kluski pszenne z zielonymi wodorostami, sake – jedna kolejka

Później

- w łódce: bazie wierzbowe
- na wierzchu półki *horadana*: naczynie na herbatę — z szerokim spodem, na tacy
- u dołu naczynie na zimną wodę: takie jak poprzednio
- czerpak, zawieszony
- podstawka pod pokrywkę: bambus
- czarka: „Pręgowana”, wniesiona

25. *Nigatsu nijūgonichi Yoru*

二月廿五日 夜

Dwudziesty piąty dzień drugiego miesiąca
Nocą

W pokoju wielkości dwóch mat

Nowy przełożony Temman¹⁵¹, Jōrin, Sōnō

Najpierw

- kaligrafia Yu Liao’ana
- „smok w chmurach”
- zawieszana lampka oliwna
- na półce: węgiel w koszyku na zieleninę, naczynko na kadzidło, pałeczki do ognia
- miotełka z piór

△ potrawy takie same jak trzeciego dnia miesiąca

— we wnęce: koszyk na kwiaty, pojedynczy kwiat białej brzoskwini¹⁵², który przyniósł przełożony

---

¹⁵¹ Kyōnyo 教如 (1558-1614), mnich ze szkoły, założyciel kiotyjskiej świątyni Higashi Honganji i związanej z tą świątynią odłamu ōtani. Tutaj określane przez odniesienie do świątyni Ishiyama Honganji, która znajdowała się w Osace, w okolicy Temman.

¹⁵² Najprawdopodobniej chodzi o kwiat o pojedynczym, nie zaś dubeltowym rzędzie płatków.

- na półce: czarka „Belkowanie Studzienki”, włożona do woreczka
- bambusowe *chashaku*
- naczynie na zimną wodę: ceramika *shigaraki*, na wierzchu położone *chasen* i *chakin*
- czerpak
- podstawka pod pokrywkę: ucięta z bambusa

<Koniec CZĘŚCI I>

Silva Iaponicarum 日林

FASC. 1-10/第一号~第十号

Spis treści / Table of contents / 目次

FASC. 1 / 第一号

Arkadiusz Jabłoński

Honorific Modification (HM): The Informative And The Non-informative Part Of The Message

Dōgen Kigen

**Zbiór zasad, na które należy zwrócić szczególną uwagę studiując
Drogę, pierwszego patriarchy [klasztoru] Eihei**

tłumaczenie/translation/翻訳 Maciej Kanert

FASC. 2 / 第二号

Iwona Kordzińska-Nawrocka

日本の王朝恋愛と月夜の魔法について

Nambō Sōkei

Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron

Rozdział I, CZĘŚĆ 1.

tłumaczenie/translation/翻訳 Anna Zalewska

FASC. 3 / 第三号

Dorota Hałasa

The Concept of *Ie* in Modern Japanese Society

Nambō Sōkei

Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron

Rozdział I, CZĘŚĆ 2.

tłumaczenie/translation/翻訳 Anna Zalewska

FASC. 4 / 第四号

Szymon Grzelak

**Degree modification of verbal forms: scalarity of *totemo* and *bardzo*
from a contrastive perspective**

Iwona Merklejn
The Role of Media in Bringing Aid to Victims of Natural Disasters: a Few Cases from Postwar Japan

FASC. 5 / 第五号

Marcin Bruczkowski, Arkadiusz Jabłoński
Sleepless in Tokyo

Ekai Kawaguchi
Chibetto no ryokōki
Zapiski z podróży do Tybetu
tłumaczenie/translation/翻訳 Marta Trojanowska

FASC. 6 / 第六号

Mikołaj Melanowicz
Winds over Ryukyu. A Narrative on the Ryukyu Kingdom in 17th Century

Anna Mierzejewska
The Buddhist Inspiration of The Concept of Faith in The Philosophy of Hajime Tanabe

FASC. 7 / 第七号

Maciej Kanert
I Am a Cat From A Historician's Perspective

Yoko Matsuoka McClain
Natsume Soseki (1867-1916) and his First Novel *I Am a Cat*

Mikołaj Melanowicz
Wagahai wa neko de aru - Narrator's eyes and ears

モニカ・シフルスカ

『吾輩は猫である』と『三四郎』にみる夏目漱石の作品のアクチュアリティ

FASC. 8 / 第八号

Beata Bochorodycz

**Policy Initiatives in Japanese Local Administration:
Initiation of the Okinawa Prefecture's Cosmopolitan City Formation
Concept**

Mariusz K. Krawczyk

**A Tale of Two Monies.
Open Standard Versus Competing Standards in Electronic Money
Payment Systems in Japan and Germany**

中西恭子

聞き手の言語行動に関する日本語会話とポーランド語会話の比較分析

FASC. 9 / 第九号

Monika Szychulska

**Between East and West:
A Profile of Professor Yoko McClain**

Yoko Matsuoka McClain

Natsume Soseki and Jane Austen

松岡陽子マックレイン

孫娘から見た漱石

松岡陽子マックレイン

漱石、そして鏡子夫人について

FASC. 10 / 第十号

Yūji Kanamaru

**Local Network Parties in Japan:
Difficulties for New Politics Parties to Succeed in the National Politics**

Nambō Sōkei

Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron

Rozdział II, CZĘŚĆ 1.

tłumaczenie/translation/翻訳 Anna Zalewska

Yūji Kanamaru

**Local Network Parties in Japan:
Difficulties for New Politics Parties to Succeed in the National Politics**

In Western Europe the Green parties and other Alternative parties emerged in 1970s and some of them have grown to join coalition governments. These parties which present unique issues and organization structure are called New Politics parties. In Japan, the Local Network Parties (LNPs) present New Politics issues like environmental problem, women's rights etc. and have network figure organization like European Greens. They can be called the Japanese version of New Politics parties. However, they have not succeeded to win seats in the National Diet yet although they have been developed in local politics since 1970s.

In this essay, firstly, I demonstrate the history of LNPs that started from co-op society in 1970s. Their policies include ecology, nature conservation, protection of women's or housewives rights, and so on. The organizational structure and its management are unique as well. Their features like "agent", rotation system and party finance reflect the idea of direct participation and anti-hierarchy.

Secondly, I analyze the reasons of the difficulty for LNPs to win seats in the national parliamentary politics. Some of the reasons found here are related to the institutional restrains like electoral system, party subvention and election deposits. The others are concerned with the competition with other parties, which includes competition with conventional left parties, Communists, social democratic government, and the Komeito Party. These findings of the analysis will indicate to the comparative theory of party system and party organization.

Anna Zalewska

Nampōroku, czyli Zapiski z południowych stron
rozdział II Kai, czyli Spotkania
Nampōroku, or Records from the South
volume II Kai, or *The Gatherings*

This paper, being a continuation of the translation of *Oboegaki*, the opening volume of *Nampōroku*, published in 2nd and 3rd vol. of *Silva Iaponicarum* (Winter 2004 and Spring 2005), is a first Polish translation of *Kai*, or *The Gatherings*, its second volume. While *Oboegaki* can be called an introduction or an outline of the philosophy of the way of tea, as understood by Sen no Rikyū, *Kai* has quite different character, being a specimen of so called *chakaiki*, or tea gathering records.

In general, Japanese *chajin*, or tea practitioners, used to keep short recordings of tea gatherings they organized or they took part in, noting down first of all names of famous tea utensils used on the occasion, and also of all other utensils and flowers, dates and names of parties present, weather during the meeting etc.

Kai has a form of an extract from Rikyū's *chakaiki* of one year, containing records of 56 gatherings from the 1st of October to 29th of September next year, but it is difficult to determine the exact year of the records. There is also a theory that *Kai* contains material from a few different years, compiled into one unity.

Chakaiki are considered to be very valuable source materials for the history of Japanese culture. As to the *Kai*, it also gives us a possibility to try to see in what way the ideals of tea, described in the first volume of *Nampōroku*, were realized. When we read the description of a gathering and try to imagine chosen with great care utensils etc, we can almost see with our own eyes the dealings between the host and the guests and we can feel the atmosphere of the gathering.

金丸裕志

日本の地域ネットワーク政党 全国レベルにおける新政党の困難

西欧では、1970年代から「緑の党」をはじめとする環境政党が勢力を拡大し、国会で議席を得た。こうした新しい争点を掲げ、新しい組織原理にもとづいて誕生した政党は、「ニュー・ポリティクス政党」と呼ばれる。現在、ニュー・ポリティクス政党のなかには、連立政権に参加するものも出てきている。日本では、「地域ネットワーク政党（LNP）」が西欧のニュー・ポリティクス政党にあたる代表的な政党であるといえよう。彼らは、環境問題や女性の権利など、従来の政党になかった新しい争点を掲げ、また特有のネットワーク型組織を持っている。ところが、この日本版ニュー・ポリティクス政党は、いまだに地方政治レベルでの活動にとどまり、全国レベルの政治勢力とはなっていない。

本稿ではまず、地域ネットワーク政党の歴史や組織の特徴を紹介する。彼らは当初、地域の「生活協同組合（生協）」から発展した。消費者の生活を守り、都市部の主婦層を主な会員とする生協組織を母体とすることで、環境問題や女性問題を主な政策とし、都市部を中心に地方政治で支持を広げてきた。またLNPは、従来型政党とは異なり、反ヒエラルキー的なネットワーク型の直接参加型組織を形成した。

次に、この政党がどうして全国レベルに展開し、国会への進出に成功していないのか、その原因を考察した。その結果、第一に、選挙制度や政党助成金といった制度的制約にかんする原因が見出された。さらに第二に、他党との競合など、政党システムにかんする原因が見出された。こうしたLNPの分析は、政党システムや政党組織の比較研究に理論的な示唆を与えるものと考えられる。

アンナ・ザレフスカ

『南方録』 巻第二 「会」 (ポーランド語訳)

本稿は、『日林』の第2・第3号(2004年の冬号・2005年の春号)に発表した『南方録』の冒頭巻「覚書」のポーランド語訳の続編にあたる、第2巻「会」の初めてのポーランド語訳である。「覚書」は千利休が考えた茶道の入門やら総論であるのに対して、「会」は茶会記の一例であり、「覚書」とかなり異質のものである。

日本の茶人は、自分で催した、または自分が参加した茶会の略した記録をする習わしがかねてからあり、その機会に使われた名物の銘や、その他の道具や花や懐石料理やその日の天気など、そして会の日付と参加者の名前をそれに書き記した。

「会」は、利休の1年間の茶会記からの抜き書きの形を取り、10月1日から次の年の9月29日までの56回の茶会の記録を含んでいるが、何年の記録かは、現在では決めることが難しい。あるいは、何年かの記録を一つに編集したものだという説もある。

茶会記は、日本の文化に関するとても貴重な史料と考えられている。特に「会」からは、『南方録』の第1巻で描写された茶の湯の理想がどんな形で実現されていたかをうかがうことができるものであろう。茶会の記録を読み、丁寧に選ばれた道具などを想像すると、亭主と客の交わりの様子とその会の雰囲気がおのずと目の前に浮かんでくる。

AUTORZY / CONTRIBUTORS / 投稿者

Yūji Kanamaru

Education:

2002 Ph.D in Law, (Faculty of Law, Kyushu University)

1996 Master of Law, (Faculty of Law, Kyushu University)

Professional Experience:

April 2004 – present

Lecturer of Political Science at Wayo Women's University,
Department of International Social Studies

April 2002 – March 2004

Research Assistant of Political Science at Kyushu University ,

Faculty of Law

Major Research Fields:

- Political party organization
- Comparative studies on Southeast Asian politics

List of publications:

- “NGOs and Civil Society in Singapore: Collaborating with Government under One-Party-Dominant Regime,” in *Seiji-Kenkyū*, No.51, Mar., 2004, pp.93-125.

- “Making Singapore Politics ‘Consultative’: One-Party-Dominant Regime and ‘Democratization,’” in *Kyūдай Hōgaku (Kyūдай Law Review)*, No.85, Feb., 2003, pp.223-282.

- “A Framework for Comparative Analysis on Party Organization Dynamics,” in *Kyūдай Hōgaku (Kyūдай Law Review)*, No.78, Sep., 1999, pp.443-470.

Anna Zalewska

M.A. at the Department of Japanese Studies, Warsaw University in 1995.

2001-2004 attended a Ph.D. course at Kyoto University. Specializes in Japanese mediaeval Buddhist literature. Recently published "Knowledge and wisdom in Muju's works," *Kokugo kokubun* 2004-3. Currently is working on her Ph.D. on Muju (1226-1312), priest and author of *setsuwa* stories, and his treatise of *Shōzaishū*, or *Collection of Sacred Assets*.

金丸裕志

和洋女子大学人文学部専任講師。1994年九州大学法学部卒業。2002年九州大学大学院法学研究科博士課程修了。博士（法学）。

研究領域：比較政治、政党論、東南アジア政治

地域研究的アプローチが主流である東南アジア政治研究において、比較政治学のアプローチによりシンガポールの一党支配体制を分析。とりわけその政権政党である人民行動党の組織動態分析に焦点を当ててきた。また、同じく政党論の観点から環境政党などの新型政党の組織分析も研究課題とする。

主な論文

「社会の変化と政党システムの変容」（出水薫、金丸裕志、八谷まち子、椛島洋美編『先進社会の政治学—デモクラシーとガバナンスの地平—』法律文化社、2006年）、「シンガポールの市民社会とNGO—一党支配体制下での政府との『協働』—」（『政治研究』第51号、2004年）、「シンガポールの『諮問的』新制度—一党支配体制と『民主化』—」（『九大法学』第85号、2003年）ほか

アンナ・ザレフスカ

1995年、ワルシャワ大学日本学科にて修士号取得。2001-2004年、京都大学博士後期課程に在学。専攻は日本の中世仏教文学。最新の論考に、「無住の著作における『多聞』と『智慧』」（『国語国文』2004年3月号）がある。現在、説話集などを著した無住禅師（1226-1312）とその著作『聖財集』が主題の博士論文を執筆中。

PRACE NADSYŁANE / FOR CONTRIBUTORS / 投稿

1. Przyjmujemy niepublikowane gdzie indziej dokumenty w formacie MS Word, w objętości do ok. 40 000 znaków z włączeniem spacji. Wymagany język dokumentów do publikacji to angielski lub japoński. W innych językach przyjmowane są wyłącznie tłumaczenia japońskich tekstów.

2. Prosimy dostosować transkrypcję wyrazów japońskich do standardu Hepburna lub Kunrei, przy użyciu dostępnych czcionek. Transkrypcja wyrazów niejapońskich powinna być zgodna ze standardem *de facto* dla danego języka. Redakcja może zasugerować zmianę systemu transkrypcji tekstu.

3. Przypisy powinny znajdować się na dole strony.

4. Do tekstu głównego powinno zostać załączone krótkie streszczenie oraz informacja o autorze w języku angielskim i japońskim.

5. Komitet redakcyjny decyduje o dopuszczeniu tekstu do publikacji i powiadamia o tym fakcie autora.

6. Nadesłanie tekstu oznacza zgodę na jego publikację drukiem i na wprowadzenie do tekstu niezbędnych zmian edytorskich.

7. Teksty prosimy nadsyłać jednocześnie pocztą elektroniczną (wersja elektroniczna) oraz pocztą klasyczną (w formie drukowanej) na następujące adresy:

1. We accept documents unpublished elsewhere in MS Word format, not longer than 40 000 characters including spaces.

Documents should be in English or Japanese. Only translations from Japanese may be accepted in other languages.

2. Use available fonts to adjust the romanization of to the Hepburn or Kunrei standard. Words other than Japanese should be romanized according to the *de facto* standard for a given language. We may recommend the change of romanization system.

3. Footnotes should be included on the bottom of the page.

4. Main text should come with short summary and information on the contributor in English and Japanese.

5. The editorial board qualifies a text for publication and notifies the author of this fact.

6. It is understood that by submitting the text the contributors give their consent to its publication in print and to making necessary editorial changes.

7. We await both your e-mail (computer file) and snail mail (printed version) contributions at:

1. MS Word を用いて書かれた 4 万字以内の未刊行の文章を受領する。用いられるべき言語は英語または日本語である。ただし、日本語テキストからの翻訳については、他言語の文章も受領される。

2. 日本語語彙のローマ字表記は、ヘボン式または訓令式とし標準フォントを使用すること。日本語以外の語彙のローマ字表記は、各言語の標準に従う。編集委員会は、ローマ字表記規則の変更を求める場合もある。

3. 注釈はページ下に載せる。

4. 本文に要約と著者紹介を英語と日本語で付記すること。

5. 編集委員会は、投稿された原稿の掲載可否を決定し、その旨を投稿者に通知する。

6. 論文は、投稿された段階で、委員会がそれを公刊し、編集上不可避の変更を行うことを許可したものと見なす。

7. 原稿は、電子メール（電子文書版）と郵便（プリントアウト版）の双方で、下記に送付すること。

Silva Iaponicarum
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Instytut Orientalistyczny
ul. Międzychodzka 5
60-371 Poznań, Poland
E-mail: silvajp@amu.edu.pl